ANUL I. No. 10 OCTOMBRIE 1932.

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARA

Editată de Asociația culturală „Cuvânt Moldovenesc"

Director PAN. HALIPPA

Car cu povară.

de Grigorescu

SUMARUL:

Redacția și Administrația: Chișinău, str. Iașilor No. 15.

Asociaţia Culturală „CUVÂNT MOLDOVENESC"

Recunoscută persoană juridică prin sentinţa Tribunalului Lăpuşna S. I.

Scopul Asociaţiei:

ART. 1. din statut: Se înfiinţează cu sediul în Chişinău şi pe timp nelimitat, o asociaţie pentru crearea, ajutorarea şi susţinerea faptelor de cultură naţională şi educaţie cetăţenească cu denumirea „Cuvânt Moldovenesc".

ART 2. Ea va ajuta populaţia din Basarabia în scop de-a progresa pe calea culturei naţionale, educaţiei cetăţeneşti şi în domeniul economic, încurajând-o şi sprijinind-o în toate începuturile bune.

Preşedinte, PAN. HALIPPA

Anibal Gheorghiu Secretar g-l

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorităţi, lei 500

Colaboratorii revistei:

Alexandrescu C.,—Ceslav Ambrajevici,—Arbore Zamfir,— Acaţatov Mihail,—Antohi Panait, — Balan St.,— Balbareu I.,—Boga L. T., — Bogos D., — Boldur A.,— Bulat Toma, prof. univ., — Bulat Ştefan,—P. Bajbeuc-Melicov,— Bezveconnâî G. G.,— Cazacu Aurel,—Cernăianu Const. D-r., — Cerchez Ecat.,— Ciobanu Ştefan, membru al Acad. Române, — Al. David, — Constantinescu-Iaşi Petre, profesor universitar, — Crihan Anton, — Cujbă Sergiu,— Cuzminschi Pavel, — Cardaş Agricola, — Ciotlec Romulus, — Ciachir Mihail, — Dunăreanu N., — Dumitraşcu Ion, — Fală Profir, — Firică Petre, — Friptu Iulian, — Frunză Auxentie, — Gala Galaction, — Ghibu Onisifor, prof. univ., — Ghelmegeanu Mihail, — Ghenzul Vasile, — Gheorghian Petre, — Georgescu-Vrancea Const, — Halippa Pantelimon, — Haneş Petre, — Harea V.,—Miron C. Holban,— Hotnog T.,— Haneş V.,—Iacobescu Th.,—Iov D.,—Ioncu T.,—Ionescu Darzeu,—Ispir Mircea,— Luţcan Anton, — Laşcu Vasile, — Macovei Ioan, — Madan Gh.,— Mitchevici Iuliu, — Marian Liviu, — Munteanu Donar, — Negrescu Ioan, — Nastase Gheorghe, conferenţiar universitar, — Niculiţă N. I. — Obreja-Iaşi G., — Pelivan Ioan, — Popovschi N., — Profiri N., — Poleac Manuil, — Porucic T. — Popescu Constantin, învăţător, — Smochină Nichita, — Cezar Stoica,— Spătaru N, — P. V. Stefănucă, — Teianu Const., — Terziman Al., — I. C. Teodorescu, prof., — Tudor Iorgu, — Teodorescu Const., avocat, — Vitt. Popa, — Uşurelul Al., — Usinevici Şt. Dr., — Vasiliu-Hasnaş Elena, — Vicol Teodor, D-r, — Vrabie Grigore — Zaborovschi I. — Ştirbu T. A.

ANUL I. No. 10 OCTOMBRIE 1932.

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARA

Editată de Asociația culturală „Cuvânt Moldovenesc"

DIRECTOR: PAN. HALIPPA

Dreptul local al Basarabiei.

SCHIȚA DE ISTORIE.

1. REZISTENȚA CONȘTIINȚEI JURIDICE NAȚIONALE.

Legile locale basarabene din trecutul Basarabiei subt ruşi sunt un prețios adamant istoric, o dovadă excelentă a provenienței naționale basarabene.

Despărțită de trupul Moldovei mai mult de 100 de ani, Basarabia și-a păstrat dreptul civil moldovean, inclusiv și cel agrar, ca o moştenire părintească

Ordinea publică în Basarabia a fost treptat supusă multor schimbări. Autonomia dela 1818 după 10 ani a fost desființată. Limba românească a început să fie persecutată. Marile reforme din deceniu al șaselea schimbă radical mentalitatea orașelor basarabene. Firul telegrafic și calea ferata Chișinău — Odessa contribuesc mult la întărirea legăturilor între Basarabia și Rusia.

Cultura rusească își face marşul neîmpiedicat prin Basarabia.

Cu toate acestea o parte din cultura străină rușilor — dreptul românesc vechiu, înțelegând prin aceasta obiceiul pământului şi recepția judecătorească a dreptului bizantin, a supraviețuit în Basarabia toate ispitele soartei istorice.

El și-a menținut situația sa în Basarabia, cu toate că în aceasta provincie după anexarea ei la Rusia cu adevărat cuvânt au năvălit legile ruse și în primii 10—20 de ani se ducea lupta româno-rusă, în deajuns de înverşunată, deşi nu întotdeauna vizibilă *).

*) A. Boldur — Autonomia Basarabiei sub stăpânirea rusească în 1812—1828, Chişinău, 1929, pag. 17—33, 72—76 s. a.

Explicația acestei rezistențe a dreptului o găsim în faptul că guvernul rusesc stăruia să câștige simpatiile populației basarabene, dorind să facă din Basasabia un centru de atracție pentru vecini.

In primele instrucțiuni, date guvernatorului Basarabiei Scarlat Sturdza, se recomanda: „Tot ce ar putea uimi vederea și închipuirea supușilor acestei provincii, trebue să fie pus în mișcare, pentru a sădi printre ei iubirea către patrie și guvern" *).

Atitudinea Rusiei față de moldoveni din Basarabia nu era un procedeu izolat, ci manifestarea unui obiceiu general al Rusiei țariste: întâiu se recunoșteau toate drepturile provinciilor străine alipite, apoi se proceda la revizuirea și reducerea drepturilor lor și în sfârșit se realiza deplină asimilare a provinciei noui la guberniile interne ale Imperiului.

De altă parte a jucat un rol important în acest proces istoric de conservare și adaptare a dreptului românesc în Basarabia și mentalitatea boierului și țaranului moldoveni: ei doreau constant să se judece după obiceiurile pământului și legile vechi. Guvernul rus nu a putut neglija aceasta particularitate a provinciei noui, cu atât mai mult că însăși păstrarea dreptului civil nu atingea de fel ordinea publică complect asigurată.

2. EVOLUȚIA ISTORICĂ.

Istoria drepului local basarabean subt ruși **) începe chiar dela primul act de administrare a Basarabiei — Regulamentul Provizoriu din 1812 în care se declara: „Populația Basarabiei își păstrează legile ei" (§ 6).

Prin aceasta dispoziție a legii provincia nouă alipită și-a păstrat în întregime structura sa juridică civilă.

Insă adversarii ei nu dormiau. Un funcționar zelos rus generalul Harting cerea în 1814 la guvernul central întroducere în provincia nouă a legilor rusești, motivând „că nu există legiuiri

*) Ibidem, pag. 13.

**) Istoria dreptului local basarabean de vr'o câteva ori a fost expusă în hotărârile Senatului rusesc, însă pe scurt și în cele mai dese cazuri greșit complectamente sau în unele privințe. Merită atenție hotărârea Senatului în afacerea lui Condrațki, No. 72 din 1900. Vezi „Hotărârile Senatului" sau Grossman. Legile locale ale Basarabiei, S. Petersb., 1904 (în rusește), pag. XIII — XVI.

moldoveneşti". „Povestesc — scria el — numai boerii moldoveni şi funcţionarii în mod verbal că în Moldova există obiceiuri cari se intrebuinţează dela caz la caz".

Aici bătea la ochi nepotrivirea dintre vieaţa juridică rusă şi cea moldovenească. Prima a fost bazată pe dreptul scris, iar cea de a două în mare parte pe obiceiuri.

Lupta se accentuase. Nobilimea a fost nevoită să recurgă la apărarea mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni.

In epistola sa pe numele lui boerii îşi apărau legile. „Se poate oare crede — întrebau petiţionarii — că Moldova nu a avut şi nu are legi şi regulamente? Oare nu există toate obiceiurile vechi moldoveneşti şi reguli obligatorii? Nu există oare pravile tipărite ale lui Vasilie Voevod? Nu există oare legiurile gospodarilor, porunci şi diate? Nu se instruesc oare treburile după legile lui Justinian şi alţi împăraţi? Oare se poate să fim atât de calomniaţi ca acum în situaţia noastră actuală?" *).

Graţie intervenţiei la centru din partea mitropolitului a fost trimis în Basarabia în 1815—1816 un funcţionar al Ministerului de Externe -- Sviniin pentru a verifica toate la faţa locului.

El a luat partea moldovenilor. Menţinerea legilor moldoveneştı pe pamântul Basarabiei a fost salvată.

In una din cele mai importante legi asupra Basarabiei — Aşezământul organizării oblastei Basarabia din anul 1818, publicat după vizită lui Sviniin, puterea şi însemnătatea legilor şi obiceiurilor locale a fost recunoscută pe deplin.

In acest act cu privire la păstrarea dreptului anterior, se spunea: „In procedura civilă, întrebuinţarea limbei moldoveneşti, se confirmă pentru asigurarea dreptului, privilegiilor şi legilor locale, acordate cu înalta milă pentru totdeauna oblastei Basarabia. Din aceasta cauză Tribunalul regional civil în afaceri litigioase a persoanelor particulare, se va conduce de drepturile şi obiceiurile moldoveneşti". In afacerile, unde în calitate de reclamant sau pârât figurează statul (hazna), se aplică dreptul rusesc **).

Care anume sunt aceste legi, Sfatul Suprem al Basarabiei a lămurit în instrucţiunile sale, date Tribunalului Regional Civil în Septemvrie 1818. In primul rând prin ele se înţeleg obiceiu-

*) „Autonomia Basarabiei", pag. 24 s. u.
**) Ibidem pag. 44 s. u.

rile Moldovei ca legi ferme. In lipsa obiceiurilor, trebue să se călăuzească de Bazilicale. In ceea ce priveşte cartea lui Armenopol şi altele, ele nu sunt altceva, decât extrase din obiceiurile Moldovei şi Bazilicale. De aceea nu s'ar comite greşeală, dacă ar juca de călăuză şi cartea lui Armenopol *).

Legea din 1818 a fost numai o încercare. De rezultatele experienţei trebuia să depindă, cum se va administra Basarabia în viitor. La asemenea atitudine a legiuitorului nu e surprinzător că reformele şi modificările parţiale au urmat foarte repede.

La 3 August 1825 Sfatului Suprem i-s'a ridicat funcţia judecătorească. Hotărârile Tribunalului regional civil se înaintau la apel către Departamentul II al Senatului. La rezolvarea afacerilor, Senatul a trebuit să se conducă de legile şi obiceiurile locale ale oblastei Basarabia **). Deoarece Senatul nu cunoştea aceste legi şi obiceiuri, a fost stabilită provizor, „până la întocmirea codului de legi şi obiceiuri locale civile al oblastei Basarabia", următoarea ordine: Tribunalul civil prezintă Senatului, împreună cu apelul, şi dosarul în original cu traducerea în limba rusă, deasemenea şi extrasul legilor şi obiceiurilor locale, servite de bază la hotărâre şi întrebuinţate de partea litigantă în apel. In caz de vre-o îndoială, Senatul putea se ceară complectări dela Guvernatorul Plenipotenţiar.

Având nevoie de cunoaşterea legilor şi neaşteptând ca această cunoaştere să fie un rezultat al deliberării sporadice a apelurilor, Senatul a prescris Guvernatorului Plenipotenţiar, contelui Voronţoff a dispune ca toate legile locale existente, cu descrierea obiceiurilor, să fie prezentate Senatului Cârmuitor cu traducerea lor în limba rusă ***). Cererea Senatului a fost comunicată de Guvernatorul Plenipotenţiar Sfatului Suprem.

Cel din urmă la 10 Aprilie 1826 a răspuns Guv. Plen. că el are la dispoziţia sa următoarele legi: 1. Cartea lui Armenopol care cuprinde numai extrase scurte din legile generale vechi, şi cele noi, editate atât la Roma, cât şi la Ţarigrad, dar că aceasta

*) Notele Societăţii de Istorie şi Antichităţi din Odessa, vol. XXII, pag. 180. Kasso în „Dreptul bizantin în Basarabia", Moscova, 1907, pag. 37, expunând aceste instrucţiuni, le califică ca „încă neapreciate suficient".

**) Colecţiunea complectă a legilor, No. 30439.

***) A. N. Egunov. Legile civile ale Basarabiei, S.-Pet., 1881, pag. 226.

carte este scrisă în limba greacă, iar Sfatul nu poate garanta exactitatea traducerei manuscrisului în limba moldovenească; 2. Cartea editată de unul din cei mai de seamă boeri, Donici, care şi ea este un extras pe scurt din dreptul roman cu indicarea abrogării unor articole prin obiceiurile locale, confirmate de hotărîrile gospodăreşti; dar şi aceasta carte, destul de des, în practică, la judecarea afacerilor litigioase, este însuficientă; 3. Aşezământul organizării oblastei Basarabia şi 4. Gramota (Hrisovul) gospodarului Mavrocordat din 28 Decembrie 1785 *). Referitor la colecţia deciziunilor locale a gospodarilor Moldovei, Sfatul a comunicat că nu există codul lor sistematic, deoarece aceste deciziuni, se pronunţaseră în afacerile particulare civile şi se găsesc în mâini ale persoanelor particulare.

Toate aceste resurse au fost trimise la Senat. Traducerea primelor două cărţi în limba rusă pe atunci încă nu exista.

Considerându-le absolut necesare, Senatul a trimis la 28 Iulie 1826 cărţile lui Armenopol şi Donici la Colegiul de Stat al Afacerilor străine **). Departamentul Asiatic a fost împuternicit cu traducerea lor. Intâiu a fost gata cartea lui Donici (23 Octomvrie 1828), iar după ea şi cartea lui Armenopol. La traducerea acestei din urmă, s'a constatat: că ea nu este originală, ci traducerea neogreacă, întreprinsă pe la finele veacului al XVIII-lea de pe textul, compus de autor în limba greacă veche, şi că în această traducere sunt abateri dela sensul curat al originalului şi neprecizări. Pentru compararea cu originalul, a fost luat exemplarul lui din Biblioteca Publică Impărătească. Acolo unde s'au constatat contraziceri între originalul şi traducerea neogreacă, ele au fost notate în ediţia rusească pe margine.

Traducerile nu au fost încă terminate şi publicate, când în situaţia juridică a Basarabiei s'a produs o mare şi serioasă schimbare. Regulamentul din 1828 a desfiinţat autonomia Basarabiei. In locul Sfatului Suprem a fost creată instituţie nouă — Sfatul Oblastei, o umbră palidă a trecutului. Legea nouă cu toate tendinţele ei de nivelare n'a avut curaj să înlătureze cu totul puterea dreptului civil local ***).

*) Ibidem, pag. 227.
**) Ibidem, pag. 228 şi 229.
***) „Autonomia Basarabiei", pag. 96.

In această lege se spunea: „In afacerile litigioase se ia la bază legile provinciei, iar în cazuri, când ele vor fi insuficiente, se iau şi legile ruse, dar afacerile litigioase din judeţele Ismail şi Acherman, deoarece în acestea nu sunt moldoveni, trebue să fie judecate şi rezolvite pe baza legilor ruse".

Astfel prin actul de mai sus se introducea în ordinea anterioară, următoarele două modificări: 1) se delimita teritorial aplicarea dreptului civil moldovenesc, exceptând două judeţe în cari afacerile trebuiau să se hotărască conform legilor civile ruse şi 2) pe tot restul teritoriului Basarabiei legile civile ruse s'au introdus ca un izvor subsidiar al dreptului, în cazuri de insuficienţa a legilor locale.

După terminarea traducerilor Senatul prin ordinul său din 31 Sept. 1831 a dispus ca cărţile lui Armenopol şi Donici în traduceri ruse să fie trimise la toate instituţiile judiciare, obligându-le să se călăuzească de ele la soluţionarea afacerilor *).

De acum înainte atât departamentele Senatului, cât şi instanţele judecătoreşti basarabene, trebuiau să aibă în vedere aceste cărţi, inclusiv şi conţinutul exact al menţiunilor, făcute pe marginea cărţii lui Armenopol.

După cum se constată din cele de mai sus, Sfatul Suprem al Basarabiei şi Senatul au căzut în desacord la aprecierea însemnătăţii acestor cărţi.

Pe când Sfatul Suprem considera ca resursa adevărată a dreptului — obiceiul pământului şi Bazilicale şi la soluţionarea afacerilor cauta să se bazeze pe găsirea şi formularea obiceiurilor, atât prin ajutorul cărţilor menţionate, cât şi pe alte căi, Senatul din contra a fost predispus a considera limitativ ca resursa dreptului înseşi cărţile lui Armenopol şi Donici şi Hrisovul lui Mavrocordat. E dela sine înţeles, după cum cu dreptate

*) D. Vespasian Erbiceanu cu dreptate afirmă că Senatul a comis o eroare gravă, introducând în practica judecătorească traducerea cărţii lui Armenopol după originalul vechiu elin, deoarece textul vechiu nici odată nu a fost întrebuinţat în ţările române. „Legiuiri locale basarabene". Chişinău, 1921, pag. XXXII şi XXXIV. Autorul se referă la autoritatea istoricului dreptului românesc St. Longinescu. — Egunov. Ibidem, pag. 230. O. Pergament. Despre aplicarea legilor locale, S. Petersb. 1905, pag. 10.

susţine Kasso, că cărţile lui Armenopol şi Donici nu deveneau prin aceasta legi oficial publicate. Insă nu mai puţin adevărat este că în schimb ei deveneau izvoarele oficial publicate ale dreptului aşa zis judecătoresc.

Aceasta înclinare spre înţelegerea dreptului basarabean în sensul dreptului scris, a fost accentuată până la limite extreme în an. 1847, când menţionatele colecţii, au căpătat cu totul ocazional însemnătatea de legi. Aceasta s'a produs astfel.

La finele anului 1844 Direcţiunea şi Tribunalul Regionale au comunicat că în cărţile Armenopol şi Donici sunt contraziceri, neprecizări, necoordonări şi nepotriviri cu cerinţele timpului şi că de aceea ar fi oportun a organiza la Chişinău o comisiune specială pentru aducerea în bună ordine a legilor locale şi editarea lor sub formă de carte specială, aprobată de Senat. Cu toate că această propunere a fost susţinută de Guvernatorul Civil şi Guvernatorul Plenipotenţiar, Departamentul II al Senatului, a hotărît să păstreze mai departe starea existentă, adică a menţine în vigoare codicile legilor locale, publicate în traducere rusă: Hexabiblosul lui Armenopol, Cartea lui Donici şi Hrisovul. Totodată Senatul a propus în caz de insuficienţă a acestor legi, a se lua în consideraţie legile ruse, iar în caz de neprecizări, contraziceri, sau incomodităţi în aplicarea legei, a se adresa Senatului Cărmuitor *).

Aceasta rezoluţie a Departamentului II al Senatului a fost aprobată de Adunarea Generală a Senatului, bazându-se pe faptul că hotărârea luată, fără a modifica în fond drepturile civile, ofere numai „măsuri administrative pentru cea mai corectă îndeplinire a legilor". La rândul său şi Consiliul de Stat deasemenea s'a alăturat la propunerea Senatului şi la 15 Decemvrie 1847 această opiniune a Consiliului de Stat a fost confirmată de Impărat.

Redând conţinutul acestor hotărâri şi opiniei Consiliului de Stat, Pergament notează: „aci implicite ca şi cum s'a recunoscut cărţilor lui Armenopol şi Donici puterea legilor" **). Aceasta este o calificare foarte moale. Intr'adevăr atât în spiritul aces-

*) Ucazul Imperial din 15 Dec. 1847, Nr. 21.794 în „Colecţia complectă a legilor" sau la Egunov. Ibidem, pag. 168—170 nota.

**) Pergament. Ibidem, pag. 12 nota.

tui act, cât şi în faptul numeroaselor instanţe prin cari el a trecut, se poate constata tendinţa de a introduce principiile noui în fixarea volumului dreptului local. Cărţilor lui Armenopol, Donici şi Hrisovului lui Mavrocordat se dă însemnătatea izvoarelor ferme în locul obiceiurilor locale, nesigure şi nelămurite. Spiritul legei scrise în care a fost educat Senatul, biruieşte obiceiul pământului. Victoria se obţine uşor, fără sgomot, ca şi cum într'adevăr ar fi avut loc numai o măsură pur administrativă pentru executarea legei.

Astfel un timp îndelungat, *până în anul 1825, Senatul n'a cunoscut* de loc dreptul civil local al Basarabiei. Dela data când Senatul a devenit instanţa superioară de apel pentru Basarabia, el a trebuit să cunoască aceste legi. Dar educându-se în noţiunea legei şi imbibat de spiritul rezolvirei afacerilor numai pe baza legilor scrise, publicate, Senatul pe cale de preluarea măsurilor administrative, ridică cărţile cari au avut până acum o însemnătate mai îngustă până la izvoarele adevărate ale dreptului local. Aceste cărţi, din izvoare subsidiare pe lângă obiceiurile locale, — devin unicul şi principalul izvor al dreptului. Aceasta tendinţă se termină prin hotarîrea din 1847 în care monumentele dreptului basarabean, se numesc deadreptul „legi", iar despre obiceiuri nu se mai spune nici un cuvânt *). Odată cu obiceiurile s'au desconsiderat şi Bazilicalele.

---

*) In *literatura* dreptului local basarabean, in chestiunea rolului obiceiului pământului, există două păreri. Şimanovschi („Despre legile locale ale Basarabiei", p. 53) şi-a pus următoarea întrebare: dacă se poate considera obiceiul local drept izvor împreună cu legile locale basarabene şi a răspuns negativ, pe acea bază că nu există un cod sistematic al obiceiurilor şi că obiceiurile însuşite în afaceri particulare, se găsesc în mâinile persoanelor private. Netemeinicia acestei argumentări notează Kasso („Dreptul bizantin"), lămurind că legiuitorul recunoştea eficacitatea obiceiului în Basarabia, şi se referă la legea din 1839 despre situaţia proprietarilor în oraşe şi târguri particulare (No. 12.400) In aceasta lege se prevăd măsuri „pentru evitarea litigiilor şi plângerilor cari provin din încurcătura drepturilor reciproace, bazate pe hrisoavele foştilor gospodari moldoveni şi pe obiceiurile locale".

Ochiului fin al lui Kasso i-a scapat însă sensul hotărârei din 1847. Dar însemnătatea delimitativă a ei a fost pe deplin înţeleasă de Departamentul de Casaţie al Senatului in anul 1900, în afacerea Condraţchi.

3. PRACTICA JUDECĂTOREASCĂ.

Pe urmele Senatului Cărmuitor a pășit practica judecătorească. Dreptul rusesc, izvor subsidiar pentru Basarabia, devenea tot mai mult și mai mult un drept concurent.

Judecătorii basarabeni, fiind educați în spiritul dreptului rusesc, recurgeau la el foarte des și pe aceasta cale se deschidea posibilitatea pentru dreptul rusesc de a schimba sensul multor institute juridice basarabene, de a le denatura și a le apropia de noțiunile dreptului rusesc.

Pe baza unei simple practice dispozițiunile dreptului local basarabean cu privire la contracte și obligații, la tutele, la formele testamentelor, la dota și inalienabilitatea ei, la dreptul soțului de a administra averea dotală, la beneficiul de inventar s. a. au fost înlocutite cu dispoziții împrumutate din codul civil rusesc (așa zisul volum al X-lea).

Dar în afară de aceasta guvernul central rus înlocuia dispozițiunile dreptului local basarabean și pe cale de legiferare.

Așa de exemplu:

1) Prin ucazul imperial din 28 Maiu 1823 a fost întrodusă în Basarabia prescripția de 10 ani din codul civil rusesc,

2) In 1829 au fost întroduse regulele pentru facerea diferitelor acte,

3) In 1836 — au fost publicate regulele cu privire la vânzarea moșiilor minorilor,

4) In 1847 a fost fixată ordinea asigurării dotei din averea soțului, adică preferința soției dotale înaintea altor creditori în averea barbatului cu scop de restituirea zestrei.

Prin urmare sistemul juridic care era în vigoare în Basarabia la momentul anexării ei și care avea de bază trei izvoare: 1) obiceiul pământului, 2) dreptul bizantin și 3) hrisovul, a fost cu totul denaturat.

Treptat s'a ajuns la o altă componența a dreptului local, la sistemul de trei izvoare: 1) Codurile lui Armenopol și Donici, 2) Hrisovul lui Mavrocordat și 3) Dreptul rusesc.

In aceasta deciziune se spune: „Inalte rescripțiuni definesc ca legi locale numai acelea cari sunt inscrise in Hrisovul din 1785 sau in colecțiile lui Armenopol și Donici". Despre obiceiurile, ca izvor de drept aparte, nu se vorbește de loc.

Denaturarea dreptului local a fost stângenită numai la începutul veacului al XX-lea, când Senatul în urma doctrinei juridice ruse liberale a pătruns în fine în sensul adevărat al dreptului local.

Meritul de a înfluenţa schimbarea practicei Senatului în domeniul dreptului basarabean aparţine unui avocat distins din Odessa — O. Pergament.

Intr'un şir de hotărâri Senatul revine la vechea, adevărată concepţie a dreptului local.

Senatul a pornit o practică nouă judecătorească. Schimbările s'au produs în două direcţii: Senatul din nou a recunoscut puterea dreptului bizantin şi obiceiului pământului şi de altă parte a oprit pătrunderea prea bruscă în Basarabia a legilor civile ruse.

Prin hotărârea din anul 1900 No. 72 el a stabilit că pentru chestiuni îndoielnice trebuesc studiate monumentele legislative romano-bizantine, deoarece codicele lui Armenopol şi Donici nu sunt decât copiile izvoarelor originale ale dreptului romano-bizantin.

Prin decizia din 23 Februarie 1909 No. 35 Senatul restabileşte însemnătatea obiceiului, recunoscând, că guvernul rus a acordat populaţiei basarabene cu ocazia alipirei Basarabiei la Rusia dreptul de a se folosi de obiceiul pământului, ca norma legală pentru judecarea litigiilor sale civile. Insă din partea sa Senatul pune, ca condiţiunea obligatorie a aplicării obiceiului, convingerea că obiceiul există încă viu în moravurile şi conştiinţa poporului basarabean. Pe baza acestei recomandări autorităţile au recurs în 1912 la anchete printre obştiile satelor conform formularului, trimis de instanţele judecătoreşti în scop de a controla veracitatea existenţei obiceiurilor.

Tot în 1909 (decizia No. 9) Senatul recomandă în cazuri de nedumeriri, contradicţii şi lipsuri în legile locale a se baza pe sensul general al legilor locale basarabene (şi nu ruse), întrucât o asemenea atitudine corespunde înţelesului drept al Codului de procedură civilă (art. 9).

Incheind expunerea evoluţiei dreptului local basarabean subt ruşi, în legătura cu practica judecătorească, putem nota trei perioade prin cari a trecut el: 1) perioada existenţei mai mult sau

mai puțin normale (1812—1847) cu unele numai abateri dela ea (avem în vedere recomandarea în 1828 dreptului civil rus ca izvor subsidiar), 2) perioada denaturărei sistemului de drept basarabean (hotărârea Senatului din 1847) și 3) perioada revenirei la concepția veche a dreptului basarabean (cu începere dela secolul al XX-lea și până la Unire) *).

4. CHESTIUNEA CODIFICĂRII. PETRU MANEGA.

Desacorduri, contraziceri și învechirea parțiala a monumentelor dreptului basarabean au pus în repetate rânduri la ordinea zilei chestiunea codificării lui.

Prima grijă a lui Bahmetiev, numit guvernator plenipotențiar, a fost lămurirea izvoarelor dreptului civil basarabean. Pentru aceasta în 1817 la Chișinău lucra o comisiune specială **) La aceasta Comisiune trebuia să ia parte și câțva oameni cunoscători din Iași, invitați de guvernatorul plenipotențiar.

Peste câtva timp în compunerea Comisiei au întrat și proprietarii basarabeni: Cantacuzino, Gafenco, Balli și Leonard.

*) Cele de mai sus privesc întreaga Basarabie fără însă partea de Sud care grație peripețiilor ei istorice a avut soarta sa specială, anume a trecut în 1856 sub suveranitatea Moldovei, iar în 1878 din nou a fost răpită de Rusia. In practica judecătorească rusă au existat contraverse cu privire la chestiunea care anume drept regulează raporturile locuitorilor județelor sudice (întregului județ Ismail, unei părți din județul Cetății-Albe și câtorva sate ale județului Lăpușna) după realipirea lor la Rusia. Practica judecătorească în cele mai dese cazuri rezolva aceasta chestiune în derivație de timpul naşterei raporturilor juridice. Dacă ele proveneau din timpul suveranității române, litigiul se judeca conform Codului român (francez). Dimpotrivă dacă originea raporturilor se data la suveranitatea rusă, se aplica Codul civil rus.

Astfel județele de mai sus au trăit sub următoarele sisteme juridice: 1) Dela 1812 până la 1828 — sub dreptul local basarabean, 2) dela 1828 și până 1856 — sub dreptul civil rus, 3) dela 1856 și până la 1878— sub dreptul român (francez) și în fine, 4) dela 1878 și până la 1918 sub dreptul rusesc, respectând însă dreptul românesc pentru raporturile din timpul dominațiunei românești.

Vezi: articolul lui Corduneanu în Revista Ministerului de Justiție 1912, No, 1; G. Ghins — articolul din „Dicționarul enciclopedic nou" al lui Brokhaus și Efron, vol. VI, și V. Erbiceanu. „Legiuiri locale basarabene", Chișinău, 1921, pag. LXVII s. u.

**) Egunov. Ibidem, pag. 143. Şimanovschi. Ibidem. pag. 44—45.

Prima parte a Codului Basarabiei (drepturile personale şi de familie) a fost gata şi trimisă la Petersburg în 1819, iar peste doi ani şi jumătate au fost terminate şi celelalte două.

Codul nu a avut succes la centru, el fiind numai o reproducere a codului lui Calimah din Moldova (1817) care la rândul său a fost o traducere grecească a codului austriac.

Capodistria în scrisoarea sa către Inzov expune obiecţiunile făcute de însuşi Imparat căruia nu-ia fost pe plac: 1) împărţirea locuitorilor în liberi şi neliberi, fapt care putea să producă impresia că în provincia de curând alipită există robia, pe când în realitate în Basarabia în starea şerbilor se aflau numai ţigani de curte, 2) regulele despre desfacerea căsătoriei, necorespunzător cu învăţătura bisericei ortodoxe, 3) regulele despre tutela după modelul roman.

Pe de altă parte, guvernul din centru dorea să aibă o vedere clară asupra materialului întrebuinţat şi de aceea a cerut ca să fie aratată originea fiecărui articol *).

Această lucrare nouă a fost încredinţată de generalul Inzov, care pe atunci stătea în fruntea administraţiei provinciei lui Petru Manega **).

Petru Manega s'a născut în Muntenia în 1782. Tatăl lui, Vasilie, era originar din oraşul Arta din Epir.

Tânărul Manega a fost protejat de Mitropolitul Ungro-Vlahiei Ignatie care l-a recomandat grafului Capodistria pentru serviciul de stat în Rusia.

Numirea, însă, nu a avut loc şi Manega în 1816 se află printre studenţii români la Facultatea de Drept din Paris pe care o absolvă în 1820 cu titlul de licenţiat.

In 1820 la Troppau Petru Manega din nou roagă pe Capodistria de a fi primit în slujba rusească. De data aceasta Ca-

*) L. A. Kasso. Dreptul bizantin în Basarabia, pag. 62—64.

**) L. A. Kasso. Petru Manega, un codificator uitat al Basarabiei S-Petersburg, 1914 (in ruseşte din „Revista Instrucţiunii Publice", vol. XLIX, 1914). D. prof. un. Berechet are merit de a înlesni publicului românesc cunoaşterea acestui mare jurist român graţie traducerei aceste monografii scrise de un eminent jurist rus, basarabean de origine. Traducerea s'a publicat în Bucureşti în 1923.

Vezi deasemenea — Pompiliu Eliade. Histoire de l'Esprit public en Roumanie I, 1905, pag. 249, 253, 264, 271.

podistria îl trimite cu recomandația sa pentru lucrări juridice la generalul Inzov.

Acest din urmă îi poruncește prelucrarea Codului civil pentru Basarabia.

Intâiu de toate Manega a prezentat o privire specială asupra felului cum înțelege el dreptul local basarabean sub titlu de „Oservations préliminaires sur l'état de la législation en Bessarabie".

In considerațiunile sale Manega expune o părere greșită asupra caracterului dreptului în Moldova, crezând că ea a primit întregul drept roman și că nu a existat în ea niciodată obiceiul pământului.

De aceea Manega și-a pus de scop să restabilească dreptul roman în toată puritatea lui și după cum în urmă singur își califică sarcina: s'a stăruit să îndeplinească aceasta „cu o scrupulizitate religioasă" *).

„Observațiunile" lui Manega au fost aprobate de șeful Departamentului Ministerului de Interne, și autorul a fost însărcinat în 1822 cu alcătuirea Codului.

Lucrarea a fost definitiv gata la 1825. Proectul de cod cuprinde trei părți: 1) Despre persoane, 2) despre bunuri, 3) despre obligații și este scris după planul Codului lui Napoleon în limba franceză, deoarece Manera nu cunoștea limba rusă. Fiecare articol este bazat pe fragmentele dreptului lui Justinian. Codificatorul arată care deciziune s'a luat din dreptul în vigoare și ce este nou. Dreptul de moștenire a fost împrumutat pe deplin din Codul francez, dar la rând cu aceasta autorul propune spre apreciere și ordinea de succesiune a codului moldovenesc al lui Scarlat Calimah din 1817. In general el se conformează dreptului roman al lui Justinian.

In note explicative autorul exprimă speranța că proectul ve servi nu numai de călăuza judecătorilor, dar va fi și un manual, capabil de a ridica nivelul cunoștințelor juridice în Basarabia.

Proectul lui Manega a fost gata în timpul administrării în Basarabia a contelui Vorontov care disprețuia deosebirile acestei

*) Projet de Code Civil pour la Bessarabie, 1824—1825, S-Petersbourg, pag. 10.

provincii, fiind partizan aprig al asimilării ei la celelalte gubernii ruse. Este aproape cert că aceasta atitudine a contelui Vorontov a predestinat soarta lucrării.

Proectul a fost tradus în limba rusă, dar rămânea fără mişcare la Ministerul de externe până în anul 1840. Apoi a fost trimis la Cancelaria Impărătească, de unde nu a mai eşit.

Kasso caracterizează lucrarea lui Manega ca „o lucrare de o calitate destul de înaltă pentru vremea de atunci, în general, şi pentru Basarabia de atunci, în sprecial"*).

Manega n'a intrat în serviciul statului rusesc, deşi i se propusese acest serviciu cu gradul corespunzător cu titlul de licenţiat.

In primii doi ani (1821—1822) el a lucrat neremunerat. La 1830, anul închiderei comisiunei pentru elaborarea codului, i s'a dat pentru răsplata muncii 600 ruble**).

După aceasta Manega a mai stat în Basarabia timp de 10 ani, a fost ales membru al epitropiei Bibliotecii publice din Chişinău, unde se îngrijea de comandarea cărţilor, şi în 1840 a plecat din Rusia. Unde a plecat şi unde a murit, nu se ştie.

In anii 1840 şi 1843 instituţiunile regionale ale Basarabiei au ridicat din nou chestiunea elaborării Codului de legi locale. Chestiunea ridicată a ajuns până la Adunarea generală a Senatului Cârmuitor, dar şi aceasta iniţiativă n'a avut succes.

Marile reforme au dat sforţărilor către codificare un avânt nou şi puternic.

In *anul 1865* juriştii din Chişinău au horărît formarea unei societăţi juridice. In prima şedinţă pentru întocmirea statutelor ei au ajuns la concluzie că este necesară în primul rând sistematizarea legilor locale, precum şi obiceiurilor, privitoare la comerţ. Unii din participanţi ai acestei adunări au procedat chiar şi la lucru. Dar societatea n'a fost autorizată, cu toată intervenţia favorabilă din partea Guvernatorilor — Fanton de Veraillion, Baronul Velio şi Antonovici ***).

In anul următor, *1866*, nobilimea basarabeană a desemnat suma de 2.500 ruble pentru îndemnizarea celor ce se vor ocupa

*) L. A. Kasso. Petru Manega, trad. Berechet, pag. 22.
**) Ibidem, pag. 12.
***) Egunov. Ibidem, pag. 140—141.

cu sistematizarea dreptului local. Propunerea această a ajuns, pare-se până la Consiliul de Stat şi totuşi a rămas fără consecinţe *).

In *anul 1869* senatorul Şahmatov care revizuia regiunea judecătorească a Odessei a exprimat Guvernatorului basarabean Gangardt dorinţa de a vedea înfăptuită codificarea dreptului local prin atragere la lucru juriştilor de seamă din localitate. Guvernatorul a convocat şedinţa juriştilor cari au şi întocmit planul lucrărilor. Dar de data aceasta s'a pus o problemă mai îngustă şi anume: a se nota ceea ce trebue exclus din cărţile lui Armenopol şi Donici şi Hrisovul lui Mavrocordat, iar ceea ce rămâne spre păstrare a distribui conform tablei de materii a vol. X din Codul civil rus. Participanţii acestei şedinţe au exprimat convingerea că e puţin probabil ca din tot materialul dreptului local să se strângă mai mult de 100 articole, pentru anexă la vol. X din Codul civil rus, şi că o asemenea operă poate fi terminată în 3—4 luni. Şi din această iniţiativă nimic n'a ieşit.

Problemele codificatoare ies apoi din modă, şi Basarabia continuă, ca şi în trecut, a se încurca în labirintul deciziunilor contradictorii, dând hrana abundentă pentru lămuririle Senatului cari şi ele se contrazic.

5. CARACTERISTICA SCURTĂ A CONŢINUTULUI.

Ce conţinut aveau cărţile mai sus menţionate ale dreptului local?

Fără că să întru în amănunte istorice asupra dreptului romano-bizantin voi nota că în practica judecătorească a Imperiului bizantin se aflau colecţiuni particulare de legi. De acelaşi fel este şi „Prohiron"ul lui Constantin Armenopol. Acesta era un grec cunoscător de legi care a trăit în veacul al XIV-lea în timpul domniei Impăraţilor Ion Cantacuzino şi Ion Paleolog. El a ocupat postul de judecător la Fesalonic. „Prohiron"-ul este scris pe la anul 1345. Altă denumire a lui este Hexabiblosul, deoarece el se compune din 6 părţi sau cărţi. La baza acestei opere este pus „Prohiron"-ul lui Vasile Machedoneanul. Materialul de bază este complectat cu regulele extrase din „Ecloga" şi „Epanagoga",

*) Ibidem, pag. 140—145.

din Bazilicale (Sipopsis) şi din alte izvoare. Hexabiblosul lui Armenopol a fost întrodus în viaţă în Grecia, în mod oficial, în anul 1830.

In prima carte a Hexabiblosului se dau noţiuni generale de drept, unele elemente de precedura civilă, precum şi noţiuni generale ale dreptului civil (de exemplu despre acte, despre convenţii, despre tranzacţiuni, despre forţări şi violări, despre cei minori, despre puterea părintească s. a. m. d.). A doua carte cuprinde dreptul asupra bunurilor. A treia carte--dreptul obligaţiunilor, a patra — dreptul de familie, a cincea — de moştenire, a şasă are un caracter amestecat, tratând de exemplu despre vătămare şi daune şi la rând cu aceasta unele obiecte ale dreptului penal.

Cartea lui Armenopol, cel puţin prima ei jumătate, e scrisă foarte nesistematic. Aşa de exemplu în cartea a II-a, consfinţită dreptului asupra bunurilor, se spune despre impozite şi biruri către stat, despre navigaţiune pe mare, despre adăpostul bisericesc, despre redarea libertăţii captivilor, despre evnuhi ş. a. m. d. Expunerea păstrează urmele deciziunilor concrete, practicei judecătoreşti a autorului. Mult mai sistematic este alcătuită a doua jumătate a Hexabiblosului.

La cartea lui Armenopol sunt alăturate două anexe: 1) legi de agricultură, alese din cărţile lui Justinian, şi 2) diferite noţiuni juridice şi tehnice, întrebuinţate în textul cărţilor.

Câteodată în unele ediţiuni ale lui Armenopol se mai anexează un manual despre căsătorii, întocmit de Alexandru Span, care conţine amănunte referitor la definiţiunea gradelor de rudenie şi calităţi.

In ceea ce priveşte cartea lui Donici, ea este un fel de călăuză particulară pentru judecători, publicată în timpui domniei lui Scarlat Calimah. Boierul Donici a întocmit un manual juridic, bazându-l pe Bazilicale şi alte izvoare de drept grecoroman, sub denumirea „Colecţia scurtă de legi". Cartea lui Donici a fost publicată în 1814, adică cu 2 ani în urmă după anexarea Basarabiei de către ruşi. Până la 1817, când a fost pus în vigoare Codul Calimah, ea a servit de calauză judecătorilor atât în Moldova, cât şi în Basarabia.

Pentru aceasta din urmă ea, după cum cu plină dreptate afirmă membru al Academiei Române d. Andrei Rădulescu, „a contribuit la păstrarea concepţiei juridice române, baza dreptului nostru, şi la pastrarea unei conştiinţe româneşti" *).

Cartea lui Donici nu se compune din părţi, ci are numai titluri, în număr de 42, în cari este expus mai mult sau mai puţin sistematic tot dreptul civil.

In sfârşit *gramota lui Mavrocordat* (1785), comparativ nevoluminoasă, este Hrisovul dat de gospodarul moldovean Mavrocordat. El tratează următoarele obiecte : amenajarea moşiilor donate, viilor şi locurilor sub case, vânzări, schimbări, amanetare, despre moşiile mănăstireşti, reguli despre ţigani şi acele persoane cari fiind de origine moldoveni s'au amestecat prin însurare şi măritişul cu ţigani, şi despre alte materii. Toate aceste obiecte sunt indicate în titlul şi caracterizează conţinutul Hrisovului. In fond însă chestiunea principală de care se ocupa Hrisovul este chestiunea regulării situaţiei juridice a rezeşilor şi dreptului de a răscumpăra loturile rezeşeşti la vânzarea lor în termen de 6 luni.

Armenopol şi Donici câteodată se *contrazic*. Un exemplu de aceasta a indicat Şimanovschi. Armenopol, referitor la procente dă diferite norme (dela 4 până la 10 anual). Cuantumul cel mai mare (10%) e stabilit la el numai pentru acele cazuri, unde plata datoriei este legată cu un risc mare care există de pildă în împrumuturile marinarilor.

Donici recunoaşte ca cuantumul procentelor legale *12%*. Numai în caz de urmărirea procentelor prin judecată norma e scăzută, anume de 10%. Probabil că diferenţa între ele este condiţionată de deosebirea mediului social în care ambele monumente despărţite prin câte-va veacuri, se alcătuiau.

Desacorduri între ambele codice sunt destul de dese. Pentru exemplu voi indica deciziunile cărţii lui Armenopol despre „*ipovol*" (partea soţiei după mortea soţului în averea lui care parte se considera de $^1/_3$ de dotă) şi „*teoritronul*" (cadoul soţiei în cinstea virginalităţii ei în cuantumul determinat: 6 monede la fiecare funt de aur din dota).

*) „Juristul Andronache Donici", Bucureşti. 1930. pag. 28.

La Donici regulele ipovolului sunt mult mai scurte. Ipovolul în lipsa definiţiei lui la căsătorie se socoteşte de $1/3$ din averea soţului, nu dotei, dacă aceasta avere a fost mai mică de dotă. Prin aceasta se lărgea libertatea judecătorului în determinarea cuantumului.

De altă parte la Donici nu se pomeneşte de loc „feoritronul" care probabil nu a fost în uz în Moldova.

6. LITERATURA JURIDICĂ.

Trec la chestiunea ce atitudine a luat şi cum a apreciat izvoarele dreptului civil din Basarabia literatura juridică ?

Pentru prima oară, lumina mai mult sau mai puţin clară asupra dreptului civil în Basarabia, a dat adiunct-magistru al Institutului Superior Juridic din Odessa, Linovschi, în anul 1842 *) In adunarea solemnă a Institutului, la 21 Iunie 1842, el a rostit un discurs despre legi locale basarabene în care între altele a spus : „Despre legile basarabene, se poate spune tot aceiaşi ca şi despre gospodăria Basarabiei. Solul este abundent şi productiv, dar nu există numărul suficient de mâini pentru cultivarea lui". Linovschi exprimă speranţa că lipsa de activitate juridică va înceta şi se va schimba prin cercetarea dreptului basarabean.

Aceasta speranţă rămânea mult timp zadarnică. Autorii posteriori se mulţumeau cu împrumutarea faptelor şi luminărei chestiunii despre dreptul basarabean la izvorul de mai sus. Aşa au făcut Danevschi **), Mihailov ***) şi Pahman ****).

Un folos însemnat au adus cercetării dreptului basarabean Cohmanschi *****) care a adunat cazurile din practica judecătorească locală şi mai ales Egunov ******)

*) Despre legile locale basarabene, Odessa.

**) Despre izvoarele legilor locale, 1857.

***) Cursul legilor locale, 1860.

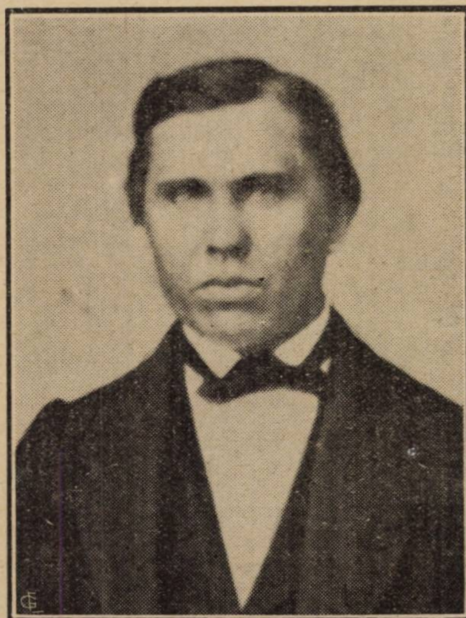
****) Istoria codificării dreptului civil, vol. II, pag. 463—475.

*****) Colecţia hotăririlor judecătoreşti în chestiunile dreptului local, 1868, şi Chestiunile dreptului civil şi procedurei civile în practică de apel, Chişinău, 1875.

******) Legile civile locale ale Basarabiei, 1881, şi Colecţia legiuirilor locale din Basarabia cu privire la dreptul civil, 2 ediţ., S.-Pet 1882.

Egunov a fost cel dintâiu autor care, după Linovschi, a supus dreptul local cercetării mai mult sau mai puţin amănunţite. Cartea lui a fost rezultatul lucrărilor comisiunii din anul 1869, însărcinate cu studierea dreptului local. Autorul a examinat acest drept şi l-a comparat cu dreptul rusesc.

Deşi el a dat dreptului basarabean o atenţiune deosebită, nu-l aprecia mult.

A. N. Egunov, jurist basarabean
(Din col. fotogr. D-lui M. Poliak)

Cu ocazia redării greşite a părerilor lui în presă, el s'a văzut silit a se pronunţa în chestia dreptului local, ne cruţând epitete în adresa lui. El a arătat un şir întreg de dispoziţiuni din acest drept cari sunt lipsite de sens, contradictorii etc.

După cum s'a constatat mai târziu o parte din aceste exemple se atribue relei traduceri, iar altă parte a fost o consecinţă a proastei înţelegeri a textului din partea autorului însuşi *).

*) Kasso. Dreptul bizantin în Basarabia, 1907 (în limba rusă), pag. 46—47 şi 65.

După Egunov vine Şimanovschi *). El se afla în postul de vice-preşedinte al Societăţii juridice din Odessa. Aceasta societate se interesa de dreptul basarabean pe deaproape, deoarece pentru apel afacerile judiciare se înaintau de Tribunalul Basarabean Curţii de Apel din Odessa („Sudebnaia Palata"). Aceasta Curte influenţa asupra practicei locale judiciare.

Şimanovschi a încercat să lămurească de o parte chestiunile gererale ale dreptului local, şi de altă parte cele mai interesante cazuri din practica judiciară. Contrar opiniei răspândite pe atunci printre jurişti basarabeni, autorul este de părere că în caz de insuficienţă a legilor locale, litigiul se rezolvă nu după sensul general al legilor locale, ci după legile ruse (pag. 31—34).

Autorul este de părere că dreptul local se aplică tuturor locuitorilor Basarabiei, nu numai moldovenilor (pag. 35—39), că obiceiul nu este izvorul greptului local basarabean (pag. 53), că cartea lui Donici nu poate servi de călăuză, deoarece este publicată mai târziu de anexare (pag. 63) etc.

Ultima chestiune pe care o atinge Şimanovschi este: ce e de făcut cu legile basarabene în viitorul cod civil al Rusiei?

Impreună cu Egunov el susţine că trăsăturile bune ale dreptului local, de exemplu lipsa de diferenţă între bunurile patrimoniale şi agonisite, succesiunea egală pentru copii de sexul masculin şi femenin, asigurarea dotei soţiei ş. a. m. d., merită a fi introduse, ca reguli generale, în codul rusesc pentru întreaga Rusie. Altele particularităţi juridice locale trebuesc să fie păstrate în codul rusesc în calitate de articole speciale şi note.

Cu date statistice autorul tinde a dovedi că dreptul local regulează vieaţa locală în genere şi practica judiciară în deosebi într'o măsură neînsemnată.

Distinsul avocat O. Pergament a publicat o cercetare juridică sub titlu: „Dota după dreptul local basarabean" **), o schiţă generală „Despre aplicarea legilor locale lui Armenopol şi Donici" ***) şi „Chestiunile contradictorii ale dreptului basarabean ****).

*) Despre legile locale ale Basarabiei, 1887.
**) Odessa, 1901.
***) S.-Petersburg, 1905.
****) 1905.

In schiţa de mai sus autorul demonstrează că cărţile lui Armenopul şi Donici nu au fost altceva, decât compilaţii şi se aplicau la rând cu celelalte monumente ale dreptului bizantin, de preferinţă cu Bazilicale. Prin urmare ele au fost obligatorii în judecăţi numai pe măsură ce exprimau autentic normele dreptului bizantin (pag. 25) *). Practica judecătorească a consfinţit acest mod de verificare a textelor dreptului local basarabean.

O. Ia. Pergament, avocat, deputat al Dumei de Stat
(Din coll. fot. D-lui M. Poliak)

In chestiunea asupra raporturilor între dreptul rusesc universal şi dreptul basarabean local, autorul împărtăşeşte părerea că nelămuririle şi contrazicerile legilor locale se rezolvă pe baza spiritului general al legilor locale şi numai în caz de deplină insuficienţă a legilor locale (de exemplu în lipsa institutului respectiv juridic) pot să fie aplicate legile ruse (pag. 31).

*) Kasso îi reproşează că în contradicţie cu concluziile sale proprii, studiind dota în dreptul basarabean, el nu a ştiut să rămână în cadrul dreptului bizantin, ci a invocat dreptul roman. „Dreptul bizantin", pag. 17, nota 6.

El se interesează, dacă dreptul local se referă la statutul personal, adică dacă se aplică basarabenilor şi în afară de teritoriul Basarabiei sau nu, şi vine la concluzie negativă: dreptul basarabean este aplicabil numai pe teritoriul basarabean şi numai basarabenilor de origine sau stabiliţi în Basarabia.

Stăruinţele lui O. Pergament de a arăta calea adevărată în aplicarea legilor locale basarabene au fost duse mai departe de profesorul universitar şi fost ministru de instrucţie publică în Rusia Kasso care a publicat în 1907 lucrarea sa: "Dreptul bizantin in Basarabia".

L. A. Kasso, profesor universitar, ministru
(Din coll. fot. D-lui M. Poliak)

Aceasta operă este fundamentală în sensul adevărat al cuvântului. Originea, volumul şi însemnătatea dreptului se luminează în ea cu o maiestrie minunată. Soarta dreptului local se expune în amănunte.

Fără nici o îndoială aceasta lucrare ar fi avut o înrâurire enormă asupra practicei judecătoreşti, dacă nu ar fi fost publicată abia cu câţiva ani înainte de războiu.

Autorul începe expunerea sa cu lămurirea chestiunei despre receptiunea dreptului bizantin în Moldova, în mod critic apreciază ştirea, data de Dim. Cantemir, cum că gospodarul Alexandru cel Bun odată cu primirea puterei ar fi primit şi Bazilicale. Prin note şi referinţe interesante autorul dovedeşte imposibilitatea acestui fapt.

Colecţia de legi, primită de Alexandru cel Bun, a fost probabil o colecţie de legi de origine bizantină; putea să fie „Nomocanon" (pag. 19—20). In Muntenia şi în Moldova se aplica exclusiv obiceiul pământului până în jumătatea secolului al XVIII (pag. 22). In a doua jumătate a acestui secol mai întâiu în Muntenia, unde influenţa grecească a fost mai tare, şi apoi în Moldova găsim hotărâri judiciare, bazate pe cartea lui Armenopol.

La începutul veacului al XIX dreptul moldovean se compunea din obiceiurile pământului şi practică judecătorească care în lipsa normelor de drept le sustrăgea din colecţiile de legi bizantine (pag. 33).

Autorul dă o caracteristică foarte clară a practicei judecătoreşti din Basarabia care mult timp denatura sensul dreptului basarabean şi recurgea la dreptul rusesc universal, pe când era obligată a se călăuzi de spiritul comun al legilor locale (pag. 50 s. u.). Adeseori se abateau dela drumul drept şi jurişti locali (pag. 65).

Tot condeiului acestui autor aparţine şi o altă lucrare mai sus menţionată despre Petru Manega.

In sfârşit a mai apărut înainte de războiu în compunerea „Dicţionarului nou enciclopedic" al lui Brokhaus şi Efron (vol. VI) un articol sub denumirea „Dreptul local basarabean", autorul lui fiind Gheorghe Ghins, actualmente profesor la Universitatea din Harbin (China).

7. SOARTA DEFINITIVĂ.

După Unire dreptul civil basarabean a rămas în vigoare. Instanţele judecătoreşti îl aplicau. Sensul lui adevărat a fost pe deplin restabilit *).

*) Vezi, de exemplu, decizia civilă a Curţii de Apel Chişinău No. 178 din 13 Decembrie 1922 în revista „Cuvântul Dreptăţii", din 1923, No. 3, pag. 29—30.

Mult a contribuit la cunoaşterea dreptului local basarabean d. Vespasian Erbiceanu care în scop de a ajuta practica judecătorească a publicat cu cheltuiala Secretariatului General de Justiţie din Basarabia în 1921 un volum de legi basarabene, adaugând la aceasta şi o expunere largă întroductivă.

Este foarte interesant că locul central al acestei cărţi îl ocupă extrasele şi notele lui Egunov, un jurist din Chişinău mai sus menţionat, care nefiind printre estimatori ai dreptului local basarabean, a ajutat desvoltarea firească a dreptului din Basarabia în instanţele judecătoreşti mai mult ca oricine.

Dreptul local basarabean îşi ia sfărşit la 1 Iunie 1928, când din motivul desăvârşirei unităţii naţionale Codul civil al României a fost extins şi asupra Basarabiei.

Au rămas în vigoare numai câteva dispoziţii anterioare, ca de exemplu dreptul de moştenire al soţului supravieţuitor, el fiind superior regulelor corespunzătoare din Codul civil.

D. C. A. Spulber, profesor la Universitatea din Cernăuţi, în preţioasa sa lucrare asupra cărţii de legi „Ecloga" combate vehement aceasta măsură legislativă. Graţie faptului că a fost abrogată cartea lui Donici care cuprindea într'altele şi dispoziţiunile din Ecloga, a murit însăşi Ecloga.

Cu aceasta ocazie d. Spulber scrie: „Saracă Ecloga, saracul drept bizantin".

„Sub drapelul... unificaţiei dreptului vanitatea unui ministru care visa statuia de reformator", susţinută de servilitatea juriştilor din anturajul lui şi complezenta unor magistraţi locali cari cu greu se familiarizau cu acest drept, a avut curaj de a se isprăvi cu dreptul bizantin.

Nimeni din ei nu s'a gândit că sentimentul naţional ar fi în deajuns satisfăcut, dacă în locul dreptului rusesc ar fi pus dreptul român, şi „ca culme, tocmai în numele spiritului latin şi dreptului latin a fost ucis dreptul latin, şi nu numai latin, ci şi naţional, recepţia lui datându-se din multe secole" *).

Inţelegem sentimentul de indignare din partea unui profund admirator al dreptului bizantin faţă de barbaria comisă, cu atât

---

*) L'Eclogue, des Isauriens. Texte. Traduction. Histoire, Cernăutzi, 1929, pag. 150—151.

mai mult că codul Napoleon din punct de vedere al cerinţelor timpului şi în comparaţie cu alte coduri noui (german şi elveţian) este în destul de înapoiat.

Insă trebue să găsim o mângâiere în faptul că dacă dreptul local basarabean a murit cam brusc şi absurd, prin aceasta s'a înfăptuit o nivelare juridică naţională, independent dacă bună sau proastă, care ne va înlesni, să sperăm, în viitor graţia eforturilor comune, căutarea accentuată a unor forme juridice noui, mai perfecte, şi înflorirea gândirei juridice naţionale.

Alexandru V. Boldur,
Profesor la Facultatea de Teologie
din Chişinău

CUGETĂRI

de **B. P. Hasdeu**

Omul, ce-şi iubeşte ţara cu adevăratul dor,
Nu-i pasă de lutul ţării, ci de al ţării viitor!

*

Iubirea este unicul raport dintre făptură şi Dumnezeu.

*

Un individ, fie cât de genial, e om mare numai atunci, când ajunge a fi prizma tuturora; numai atunci, când o întreagă societate, cu toate ale sale, se simte oglindită într'ânsul, se recunoaşte într'ânsul, într'ânsul se iubeşte pe sine. Intr'un cap—chintesenţa a mii de capete; toate sufletele — într'un suflet. In bine şi chiar în rău, o neputincioasă multiplicitate a poporului devine astfel o formidabilă unitate prin omul cel mare şi, devenind o formidabilă unitate, poate să meargă înainte.

*

Pentru cine vrea, în puţin timp şi din nimica se fac multe şi mari.

Il mondo va da se

Lumea merge singură:
Daţi-i bună pace!
Propăşirea-i sigură,
Totul se preface.

Că vor fi şi jertfe'n mers, –
Lucru nu vă sperie,
Căci în vechiul univers
Toate merg în serie!

Cine suie scările,
Trebue să coboare!
Ș'apoi înălţările
Nu's chiar pân'la soare.

Iar, în schimb, căderile
Au hotar pământul:
Alinând durerile,
El ne dă mormântul.

Din porunca Domnului,
S'a mişcat zefirul
Şi din bezna somnului
Viaţa-şi toarce firul.

După legile divine,
Ce-i haos, să năruie;
Intre rău şi intre bine
Lupta veşnic stăruie.

Azi se'nalţă răul sus,
Cerul se cutremură;
Mâine învie Iisus
Și Satana tremură.

De o mână aprigă
Lumea se conduce.
Viaţa-i ca o fabrică,
Mistuind, produce.

Nu e nici o pierdere:
Ce e bun, rămâne;
Iar ce-i rău, prin fierbere,
Va fi bun ca mâine.

Pan. Halippa

Mânia Lui Dumnezeu

CLIPE DIN TRAIUL MOLDOVENILOR BASARABENI

— Stratan Grigore, spune lecția! porunci Alexandru Ivanovici celui mai bun elev din clasă.

Alexandru Ivanovici, după pronume Bâltoagă era învățătorul școalei, moldovean din jud. O-i. Școala încă era sub Ruși. Și în limba rusească sună mai frumos, când școlarii și chiar orișicine din cunoscuți îi ziceau învățătorului „Alexandru Ivanovici" și nu „Domnul Invățător".

Grișa — așa î-l alintau pe rusești părinții și școlarii — s'a sculat voinicește din bancă, a tușit odată sănătos ca să-și dreagă glasul și începu liniștit:

— De multe ori, când plouă tare, vedem, cum scapără în nour o scântee iute de tot. Apoi trăsnește, tună.

Elevul se opri o clipă. Lecția într'adevăr era foarte grea. Două zile în urmă, când le-a dat'o, învățătorul a fost nevoit să le-o explice și pe limba moldovenească (atunci nu se spunea românească) ca să fie înțeles mai bine, deși inspectorul rus era în contra acestei metode de predare în școală.

— Această scântee, cu o putere încă nemăsurată de mintea omului, lovește în pământ.

Elevii sunt din ultima clasă a școalei primare rusești, cu șase ani de studii. Și cu tot acest timp îndelungat, elevii nu știau bine rusește și nu puteau expune lecția prin cuvinte proprii, în afară de carte.

In aceeași clasă — o cameră curată și spațioasă — mai era o secție de elevi, cu un an mai jos, pe care-i învăța tot Bâltoagă. Lecția despre electricitate îi atrase și pe aceștia, deși erau ocupați cu alt obiect de studii.

— Țineți în minte toate acestea. Să spuneți și acasă la cei, care nu știu și întotdeauna să faceți așa, cum ne învață lecția de astăzi. Dar să știți, că peste câteva zile o să repetăm lecția și cine v'a uita-o, vai de pielea lui!...

In clasă se făcuse o tăcere mormântală. Lui Bâltoagă îi plăcea mult misiunea de învăţător. Işi iubea clasa. Dar şcolarii îl ascultau mai mult din frică, pentru că-i bătea pe cei vinovaţi uneori, când îi venea harţagul.

Acuma era momentul să le mai spună multe încă despre fulger şi trăsnet. Doar cunoştea foarte bine părerile greşite ale sătenilor despre aceste manifestări cereşti.

Ar fi vrut să lovească în obiceiurile şi credinţele întunecate, care s'au întărit cu timpul şi au cuprins sufletul moldoveanului, ca o boală moştenită.

Prin ce să străbaţi întunerecul, dacă nu prin şcoală? Şcolarul este ca şi un boţ de ceară, din care poţi face figuri dorite. Şi nu numai că pregăteşti un om nou pentru viaţă, dar prin copii se poate înrăuri şi asupra părinţilor. De aceea învăţătorul, când avea prilej, le tot amintea elevilor să spună şi acasă din cele învăţate la şcoală.

Dar un gând i-a trecut acuma, ca o săgeată prin cap. Işi aminteşte de păţania unui coleg din vecinătate Acesta făcuse cu elevii o lecţie despre învârtirea pământului împrejurul soarelui. Le explicase elevilor de ce avem zi şi noapte, iarnă şi vară. Elevilor li s'a părut această lecţie prea minunată şi au povestit-o celor de acasă.

Şi într'o zi părinţii au venit la învăţător ţinându-l de rău că de ce umple capul copiilor cu năzdrăvănii!

Şi Bâltoagă n'a mai adăogat nimic la lecţie.

* * *

Luna lui Maiu venise cu ploi torenţiale. Anul trecut fusese o secetă cumplită. Şi numai pământurile prea hrănitoare ale Basarabiei de mijloc au putut să mai dea ceva recoltă...

Acuma grânele de toamnă creşteau, văzând cu ochii. Şesurile erau pline de iarbă. In păduri iarbă de cosit. Copacii abia se scuturaseră de floare. Viile făgăduiau vin mult, dar trebuiau legate. Semănatul de primăvară stetea locului din cauza ploilor.

Şi uitaţi-vă, atâtea serbători! Paştele în Maiu!...

In săptămâna Paştelui aproape nici într'o zi nu se lucrează.

— Până când să aşteptăm, mamă? Se certa Grişa cu mamăsa, o bătrână de 70 de ani, care părea mult mai tânără şi sănătoasă, încât încă nu renunţase de a conduce în gospodărie.

Sunt femei de acestea multe printre moldovence. Nasc câte 12 copii, însă soarta le fereşte de boli. Sunt harnice la lucru dar cred în toate superstiţiile şi obiceiurile băbeşti, moştenite din neam în neam.

— Am petrecut Prohoadele, mamă. Acuma spui, că joia nu se lucreaze până la Ispas. Buruenele cresc. Ne-a cântá cristeiul în ogoare...

— Da, drăgul mamei, nu se lucrează. Iaca Costache Triiboi s'a dus la arat joia trecută şi i-a pierit un cal.

Aşa-i? Da Ionaş Talpă? S'a dus la arat în ziua Prohoadelor. Aşa-i, că i-a detunat Dumnezeu boii?

Şi multe alte fapte i-a înşirat lui Grişa mamă-sa. Insă faptele acestea erau convingătoare numai pentru acela, care crede în ele.

Grişa a fost în război ca soldat în armata rusească. A trecut şi prin revoluţie. Şi în capul lui părea că nu mai erau atâtea credinţi băbeşti.

— Mâine joi, poimâne plouă... Când dracul să mai lucrezi, mamă? Intârzie semănatul. Măta ai trăit în alte vremuri. Nu era atâta grijă. Nu erau atâtea cheltueli. Munca se plătea bine. Daturile erau mici.

Şi Grişa nu a ascultat de mamă-sa. A doua zi dis-de-dimineaţă a plecat la arat, deşi era joi. Au plecat şi alţi săteni la munca câmpului

Ziua se vădia minunată. Soarele se ridicase abia de o prăjină, însă căldura era mare, ca vara.

Nouraşi trandafirii se ridicau de pe pământ spre soare, aşternându-se în aer, ca o năframă de mătasă subţire, periind treptat-treptat.

— Hai, Doamne ajută! îşi face o cruce Grigore Stratan şi strigă la cei doi cai slăbuţi, care trăgeau plugul.

Pe dinaintea cailor, din iarba verde se ridică din când în când câte o ciocârlie.

Spre amiază timpul se schimbă pe neaşteptate. Când Grişa a deshămat caii pentru popas, observă că de la apus se aştern pe ceri în formă de mături albicioase nişte nouraşi subţiri şi frumoşi. Ogorul era pe muchia celui mai înalt deal, încât puteai vedea foarte departe.

La coada acestor nouraşi subţiri se ridică de după dealuri, tot mai sus şi par'că din ce în ce tot mai repede, o grămadă de nouri groşi, care cuprindea toată latura cerului de la apus.

— Iară ploae? se întreba în gând ţăranul şi în supărarea mare, ce-i clocotea în suflet, par 'că ar fi fost gata să ia de piept puterea nevăzută care deslănţue ploile, taman când nu e nevoe de ele, pe pământ. Dar tot atunci s'a resemnat.

Cât ai clipi un vânt năprasnic se stârni dinspre apus, pustiind vijelios peste ogoare valuri umede şi reci. Ca la o comandă un pâlc de nori mai negri decât mangalul se îndeasă în linie dreaptă de la o margine a cerului până la alta

Un fulger orbitor spintecă grămada de nouri, de sus până la pământ şi se risipi într'un snop de făşii de foc. Urmă o detunătură surdă ploaia era încă departe — care umplu văile, şi se isbi în coastele dealurilor răsbubuind până hăt departe. Apoi se făcu o linişte, o linişte îngrozitoare, care nu se ştie ce taine ascunde. Vântul încetase şi el.

— Doamne, păzeşti-ne, îşi face cruce mama lui Grişa, alergând prin curte după nişte pui de găină, care trebuiau închişi înainte de ploaie.

M'aş duce să-l chem acasă pe Grişa, oftează Mărioara, nevasta plugarului.

— Să te prindă ploaia? Se rosteşte la ea soacră-sa.

Las'că vine el. Par'că ară aci, lângă sat...

O altă scântee orbeşte pe femei şi o detunătură încă mai apropiată şi mai grozavă răsună de după dealuri şi le asurzeşte.

Picături de ploaie — mari şi repezi — cad tot mai des.

Tunetul nu se mai mântue. Nourii par'că fierb.

Stratan într'adevăr se grăbea să fugă acasă. Scoase plugul din brazdă şi ţinându-l de un corn alungă caii spre căruţă.

Peste o jumătate de ceas dealul era plin de lume. Unii veniau, alţii se duceau spre locul pacostei. Grişa şi caii au fost ucişi de trăsnet.

— Mânia lui Dumnezeu! Şoptea şi se tânguia toată lumea. Ne bate Dumnezeu pentru păcate...

Teodor Vicol

Cinişeuţi, 1932

Din lumea de altădată

I.
MURMURUL TALĂNGII

Ce svon să fie?... De departe vine,
De undeva din lumea de miraje,
(Poate din dealul care stă de straje)
Un svon perdut, o ploae de suspine,

Ca fâşiirea valului pe plaje...
...Şi picurări de sonuri cristaline
Se sfarmă-acum domol în ritmuri line
Şi pică 'n inimi picături de vraje...

...Iar de pe deal, ca nişte muşuroae,
Revarsă 'n vale şi se desfăşoară
Şi umple satu 'npestriţata turmă...

Pe când ciobanul, în cojoc de oae,
Invăluit în pulbere uşoară,
O mână 'ncet cu fluerul din urmă.

II.
IN VRAJA FLUERULUI
— VIZIUNE —

Şi 'n fluerul ciobanului răsună
Un dor nestins ce vâjie şi plânge
Cu picături de lacrimi şi de sânge,
Cu scăpărări de fulgere 'n furtună.

...Și 'n ceața vremurilor se răsfrânge
Și mişună pe razele de lună
O lume mai duioasă şi mai bună
Ce supt umbrar de cetină se strânge...

Și o horă mută 'nconjură umbrarul,
Și lăutarul dealtădată *cântă,*
Iar cobza bâzăește ca bondarul...

...Și iată și-o fantomă de cetate,
Cu turnuri și cu ziduri măcinate,
Cu umbre de străjeri ce se frământă...

III.

Și cântecul se 'nalță către lună,
Când viforos sau tainic din vioară,
Când în cuvinte ce din gură sboară:
„Și verde și iar verde de-o alună!"

„Și verde și iar verde sălcioară...
Of, maică-maiculiță, mă omoară!"
— „Și cine, maică, stă să te răpună,
Jăratecul la inimă să-ți pună?"
— „O mândră cu ochi blânzi de căprioară..."
...Și trage lăutarul din vioară!

...Dar fluerul se stinse fără veste
Și se topiră în văzduh, ca fumul,
Nălucile din lumea din poveste...

Iar turma de oi blânde și mioare
Ce adineaurea umplură drumnl,
Se mistuesc în pulberea de soare.

Donar Munteanu

Regiunile naturale la Răsărit de Prut

1. Introducere

O regiune naturală se caracterizează prin una sau mai multe trăsături specifice, cari se constată în cuprinsul acelei regiuni. Cea mai simplă şi cea mai mică regiune naturală este acea legată de o simplă aşezare omenească — de sat. Satul este prima organizaţie socială şi morală în legătură cu o mică regiune naturală: cu o vâlcea, un hârtop, un deal, un munte, un plai, etc. Satul este exponentul micei regiuni naturale încă din vremurile străvechi, cu toate că el este rezultatul vieţei agricole. Chiar însuşi numirile satelor adesea arată caracterele specifice ale regiunei naturale, cuprinsă în limitele moşiei satului: Pietroasa, Larga, Jilava, Bălteni, Hârtop Mare, etc., erc.; toate aceste numiri precizează bine particularităţile moşiei, stăpânită de sat.

De fapt nu chiar satul este o regiune naturală, ci *moşia satului*, aşa cum a fost ea hotărnicită din bătrâni. Hotarul moşiei satului era şi hotarul unei regiuni naturale. Şi când acum 200—700 ani moşia se împărţea în *jireabii* — se ţinea socoteală tocmai de caracterele specifice ale regiunei. Stăpânirea unui jude, sau vatman, ori cneaz, ori judec nu trecea de graniţele regiunei naturale ce aparţinea satului.

A doua regiune naturală ca mărime este *ocolul*, care la început întrunea multe moşii, aşezate fie într'aceiaş vale mare, fie pe acelaş munte mare sau deal mare, fie în basinul aceluiaş râu. Ocoalele, aşa cum ele se înjghebase de demult în legătură cu condiţiile naturale, erau regiuni naturale mai mari.

A treia regiune naturală şi mai mare este *ţinutul*, care reprezintă mai multe ocoale la un loc şi cari aveau aceiaşi capitală, ce reprezinta centrul activităţii sociale în legătură cu condiţiile naturale şi cu drumurile comerciale.

In sfârşit a 4-a regiune naturală ca mărime a fost *ţara*, care reprezintă o reunire a câtorva ocoale *) sau ţinuturi, legate printr'o a-

---

*) Uneori un sigur ocol.

ceiaşi particularitate naturalistică: o ţară era ori basinul unui râu mai mare, ori o câmpie mare sau o regiune de codru, ori alt ceva. Or ce popor colonizând un teritoriu se organiza după sate (moşii), ocoale, ţinuturi şi ţări,*) cari erau mai mult sau mai puţin regiuni naturale. Iar aceste regiuni naturale se caracterizau prin particularităţi de ordin orografic, ori hidrografic, ori climatic, sau fizico-geografic în general.

In terminologia geografică regiunile naturale se cunosc sub numele de: vale, deal şi munte — ca forme orografice, câmpie, pădure, codru, baltă şi pustiu — ca forme fizico-geografice generale. De acestea din urmă ne vom ocupa, adică ne vom ocupa de acele regiuni de câmpie, codru, baltă şi păduri, cari au fost privite ca „ţări" chiar şi de colonizatorii primitivi şi pot fi privite şi azi ca regiuni naturale bine individualizate.

*
* *

Cari sânt regiunile naturale ale aşa zisei „Basarabia"? Cari sânt regiunile naturale ale ţării noastre în general?

Lumea noastră ştiinţifică de mult se ocupă de chestiunea împărţirei ţării noastre după regiuni naturale. De mult cunoscuta împărţire a ţării în aşa zisele „provincii surori" — Banat, Crişana, Maramureş, Transilvania, Bucovina, Moldova, Basarabia, Muntenia, Oltenia şi Dobrogea este un anahronizm, în cazul cel mai bun, o greşală, care poate fi explicată şi justificată numai prin fenomenul stăruinţei popoarelor vecine de a ne cotropi mai mult sau mai puţin ţara. Ele sunt rezultatul forţelor externe. Nici una din aceste provincii nu prezintă o omogenitate de ordin naturalistic sau cultural, ori economico-social. Muntenia şi Basarabia prezintă chiar numiri cu totul nepotrivite, căci de pildă, în Muntenia tocmai munţii aproape lipsesc cu totul: ei ocupă doar marginea neînsemnată a provinciei, restul provinciei prezentând un şes foarte întins, lipsit chiar şi de dealuri. Tot aşa este şi cu provincia Basarabiei, căreia i s'a dat acest nume ce nu-i aparţinea niciodată şi care era numele câmpiilor cu relief plan, ce se întind în lungul Dunării dela Turnu Severin până la Vâlcov, şi mai departe spre Răsărit pân la Bug sau Nipru. „Provincia Basarabia" exista numai ca o unitate adminis-

*) Ţarah în limba alano-osetică înseamnă regiune cultivabilă, câmpie, iar ţaran în limba mongolă (calmucă) înseamnă om aşezat, nenomad.

trativă, în urma unui „ucaz" (rescript) al Imperatului Alexandru I al Rustei din 1812.

Cea mai raţională împărţire a ţării ar fi după regiuni aşa ca fiecare regiune să prezinte o omogenitate pe tot întinsul ei în ce priveşte toate caracterele naturale de ordin orohidrografic, botanic, zoologic, climatic şi edafic (adică agrogeologic). Intr'o asemenea regiune naturală se aplică aceleaşi metode de cultură, iar populaţia are aceleaşi nevoi şi aceleaşi îndeletniciri; se creiază deci aceiaşi viaţă culturală şi economică-socială.

Omogenitatea fiecărei regiuni naturale trebuie să se manifeste pentru majoritatea caracterelor principale naturale de ordin orohi drografic, hidrogeologic, botanic, zoologic, climatic, edafic, altfel ele nu vor mai fi regiuni naturale, ci regiuni artificial creiate fie ştiinţific fie pe cale politică. Nu pot fi luate în considerare caractere de ordin economic ori cultural ori istoric, de oarece aceste caractere se *creiază de om* în legătură cu condiţiile naturale ale regiunei, deci pot fi oricând modificate după trebuinţi şi dorinţi.

S'au făcut mai multe încercări de a împărţi ţara după regiuni naturale. Aceste încercări însă urmăreau mai mult scopuri ştiinţifice abstracte sau industriale comerciale, agricole, culturale, profesionale, etc. Aceste încercări au urmărit numai aplicarea *unor anumite prin cipii* de ordin teoretic. Ele deci nu dau o icoană fidelă a realităţei, aşa cum ea se prezintă în natură; ele ne-au dat doar numai o schemă a dezvoltărei unui anumit caracter particular în natură.

Aşa este încercarea d-lui *Gr. Antipa* de a împărţi ţara în zone caracterizate prin fauna peştilor. Aşa este împărţirea ţării după zonele naturale de soluri (pământuri), dată de *G. Murgoci, Treitz, Pancov.* Mai există o sumedenie de scheme după caractere agricole, technice, entografice şi aşa mai departe. Toate au rămas ca frumoase *scheme* mai mult sau mai puţin reuşite şi întemeiate ştiinţific, dar cari până acuma nici n'au putut intra în conştiinţa masselor intelectuale, agricole şi muncitoreşti ale ţării şi se pare, nici nu vor putea fi acceptate de aceste masse ca scheme universale.

Schemele cele mai reuşite au fost propuse de botanişti, cari s'au călăuzit de principiul desvoltărei asociaţilor floristice. Acest principiu este din cele mai sigure, fiindcă flora uuei regiuni se desvoltă în legătură cu totalitatea condiţiilor date de climă, orohidro-

grafie, edafie (agrogeologie). Schemele propuse de botaniştii Grecescu, Procopianu-Procopoci, Pacioschii şi Pax au remas clasice. Totuşi ele sunt departe de a fi universale, cu toate că ele întrucât-va corespund şi cu schemele zoogeografice, agricole etc.

2. Regiunile naturale ale ţării

Bazat pe observaţiunile mele făcute în numeroasele mele călătorii şi pe studiul literaturei respective am propus împărţirea ţării în regiuni naturale [1]) după totalitatea caracterelor naturale. Schema pân acuma n'a fost combătută şi chiar a fost admisă de mulţi savanţi, fiindcă ea corespunde tuturor cerinţelor de ordin technic, agricol şi cultural.

Schema propusă de mine este următoare:

1. Zona înalt-alpină: *Păşunele* inalte sau Câmpia rece.

2.		Munţi	Păduri de conifere
3.			„ „ foioase
4.			Sub-munţi sau Poala muntelui
5.	Domeniul pădurilor	Dealuri	Bucovina *)
6.			Moldova *)
7.			Silvania
8.			Transilvania *)
9.			Muntenia *)
10.			Banat şi Crişana *)
11.			Masivul Central
12.			Pădurile Turiei
13.			„ Dobrogei *)
14.			Deliorman
15.			Oltenia *)
16.		Şes	Vlăsia si Teleorman
17.			Şeşul Tisei

[1]) „Regiunile naturale ale ţării în general şi la Răsărit de Prut în particular", publicat în „Buletinul Academiei Agricole din Cluj". 1930. In studiul de faţă s'au reprodus multe pagini din acel studiu.

*) Toţi aceşti termeni nu-i întrebuinţez în înţelesul obişnuit, ci le-am dat un înţeles bine precizat, diferit de cel uzual explicat mai departe.

18.	Domeniul Ierbărilor	Câmpie	Câmpia Lipcanilor
19.			„ Başeului
20.			„ Bălţilor
21.			„ Bugeacului *)
22.			„ Dobrogei
23.			„ Transilvaniei
24.		Stepă	Stepa Basarabiei*)
25.			„ Vlăsiei
26.			„ Burnasului
27.			„ Torontalului
28.	Baltă		Regiunile inundabile

Inainte de a trece la descrierea acestor regiuni, cred necesar să mă opresc puţin asupra noţiunilor principale din această schemă: Munte, Deal, Şes Co dru, Câmpie, Stepă, Baltă. Ca punct de plecare voi lua aceste noţiuni în înţelesul lor popular, adică aşa cum ele se găsesc în concepţiunile populare dela Nistru pân la Tisa. Voi schiţa pe scurt şi istoricul chestiunei în ce priveste părţile de la Răsărit de Prut şi câteva observaţiuni de ordin istorico-politic. Asemenea mă voi ocupa şi de origina cuvântului „Basarabia", care a dat loc la atâtea discuţii (din toate punctele de vedere .

3. Regiunile naturale în concepţia poporului Român

In concepţia poporului nostru găsim 6 noţiuni bine precizate, privitoare la felul cum se prezintă orice regiune ca condiţiuni naturale. Aceste noţiuni sânt următoarele: Munte, Deal (în opoziţie cu Munte şi Vale , Şes, Codru, Câmpie, Baltă.

Munte este o regiune de înălţimi mari cu coaste priporoase şi stâncoase, cu ape torenţiale, având „feţe" sorite şi „dosuri" umbrite. Luncile îi lipsesc. „Pământul", adică teren de arat -- lipseşte.

Deal este o înălţime nu că mai mică, dar din afară de munţii cu coaste mai domoale, *lipsite în general de stânci*, cu aped omoale sau mai puţin desvoltate, având mlaştini, lacuri. Coastele de obicei poartă urme de ponoare şi fugituri de terenuri. Prin văi curg multe izvoare. Dealul are pământ, ţarină, ţărnâ, deci pe dealuri se poate face cultură de cereale sau legume: prin aceasta se deosebeşte de munţi, unde nu este pământ, ci pietriş, deci nu se poate face cultură.

*) Toţi aceşti termeni nu-i întrebuinţez în înţelesul obişnuit, ci le-am dat un înţeles bine precizat, diferit de cel uzual.

Şes, numit în unele locuri Bărăgan sau Basarabia, este un loc cu o suprafaţă plan-orizontală, aflătoare între două dealuri, sau alături de un deal, ori chiar cu o întindere nemărginită. Şesul este sărac în văi şi ape curgătoare. Când poartă numele de Bărăgan are o întindere mare, este sărac cu totul în izvoare, dar şi acelea dau o apă sălcie sau chiar sărată. In acest caz Şesul prezintă o întinsură nemărginită de fânaţe cu colelie, pelin şi alte ierburi „tari" *).

Codru este o regiune de dealuri împădurite, cu foarte multe izvoare, cari dau apă bună de băut din belşug. Văile sunt pline de mlaştini şi bălţi. Ponoarele şi fugiturile de teren prezintă fenomenele obişnuite. Clima e umedă.

Câmpia este dinpotrivă o regiune de dealuri neîmpădurite, acoperite cu ierburi nesfârşite (cu „iarbă moale"), cari se prezintă ca fâneţe de rară frumuseţe (alcătuite mai mult din graminee. Prin vâiugi pe lângă izvoare sânt de obicei păduri cari adesea se întind şi pe coama dealurilor. Apele izvoarelor de obicei seacă vara şi dau o apă mai mult sau mai puţin sălcie, uneori chiar sărată.

Balta este o regiune, năpădită de apă mai mult sau mai puţin în permanenţă. Ea are flora şi fauna sa şi în general a fost pân acuma înaccesibilă culturei omului.

Fiecare din aceste 6 tipuri de regiuni are frumuseţile lui, şi când 'l priveşti cu atenţie îţi fură inima şi sufletul, 'ţi stăpâneşte cugetul şi face să răsară gânduri deosebite, pe cari apoi memoria ori ţi le poartă domol şi visător, ori le saltă zburdalnic în zbor de stropi de lumină şi în fâşii de umbră, ori, în sfârşit ţi le vânzoleşte în brâe de spumă şi apoi ţi le toarnă înapoi în inimă şi în noianul amintirilor.

Cum se prezintă *mai amănunţit* fiecare din aceste 6 tipuri ca înfăţişare generală ? Să le descriu pe scurt.

In **munţi** prin văi hohotitoare, pe sub copacii umbrari seculari şi printre stânci, apele spumoase se zbuciumă hâulind printre pietre, cântă, ori jelesc, ori cad huruind în Urlători, sau curg grăbite peste prundişuri, susurând şi şoşotind când mai tare, când mai armonios, când mai încet. Iar coastele se lasă toate într'o rână spre

*) Românii primitivi erau locuitori ai regiunilor de Sub-munţi, din Poalele munţilor. Vara parte din ei se duceau cu turmele la Păşune la munte, parte se duceau la deal pentru culturi. De aci şi expresia „la deal", adică la ogoare, ce se aude la moldoveni.

drumul apelor năvălitoare. Izvoarele ţuruesc şi şoptesc tainic scoţând la iveală apă curată, care apoi forfoteşte printre pietre şi pe sub ierbuşul des şi verde ca smaragdul. Mai departe apa aceasta şoşoteşte şi gurlue în rostogolirî repezi prin văi înguste, prin che întunecoase pân ce ajunge la râuleţe. Bungetul şi hăţişul nemărginit, tăinuitor al urşilor, lupilor, bursucilor, jderilor, vulpilor, vulturilor, cerbilor şi caprelor sălbatice, altă dată al zimbrilor, acuma şi al hoţilor — iată ce acopere întinsul munţilor. Umbră peste tot, linişte, umezeală, răcoare, repezişuri şi stâncării. Aşezările omeneşti sânt slabe în munţi; cultura terenului este aproape imposibilă din cauza pietrelor şi stâncăriilor. Doar stâne şi cătune mici cu turme de oi şi cirezi de vaci se văd pe ici colo prin poeni arătând prin aceasta că creşterea vitelor este singura ocupaţie statornică a populaţiei. Dar şi aceste aşezări omeneşti sânt puţine la număr şi acestea se află mai mult pe lângă „prihoduri“, adică pe lângă coaste domoale, pe unde se scurg la vale turmele de oi.

Altfel se prezintă **Dealul.** De-i împădurit el ori nu, coastele priporoase şi stâncăriile sânt rari şi le poţi numera pe degete. Izvoarele mai numeroase, dar mai slabe ca în munţi, de obicei îşi pierd apa prin luncile văiugelor şi văilor, cari sânt pline de locuri umede, mlaştini, bălţi şi lacuri. Culturile sânt foarte întinse mai ales cultura pomilor şi a cerealelor. Hârtoape, coclauri, livezi, grădini, lanuri, cătune, sate — iată ce se vede ori unde printre dealuri, prin văi şi pe sub poalele dealurilor, mai ales prin văile mai dosite, unde sclipesc şi gânguresc izvoraşe.

In munţi e linişte eternă; acolo se pare că din văzduh se cerne pe nesimţite, pe nevăzute şi pe neauzite, pacea dumnezeiască a cerului senin, când acest cer se dezvălue de negurele dese a reavănului văzduhului de munte. Intre dealuri nu se mai văd părae zburdalnice, nu se mai aude clingătul lor uruitor. Dar pretutindeni freamăt de ierbării, de semănături, de frunze, cântări de păsări, strigăte de vieţuitoare. Pretutindeni e zbuciumul vieţei şi forfoteala culturei: Soare, bucurie, veselie, vieţuitoare zburdalnice, larma satelor şi oameni, oameni peste tot pe pământ, iar în cer păsări. Vieţuitoarele mari şi mici, insectele apar şi dispar în orce secundă, muştele bâzâe vara de parcă numai ele ar stăpâni aerul.

Cu totul altfel se prezintă **Şesul** sau **Step** mai ales când el este de o mare întindere. Un ocean întărit, care se întinde pân la zare fără

urmă de deal. Şi mergi tot mergi spre această zare că doar doar vei da de vre-un deal sau un munte, dar nimic nu găseşti afară de acelaş pământ nesfârşit, plan şi monoton, care în zare se îmbină cu cerul. Izvoare sau pârae de cauţi nu mai dai de ele, iar de găseşti prin vre-o vâlcea un izvoraş apa este sălcie sau chiar sărată. Toate vieţuitoarele sânt ascunse în ierbiş (sau în tufăriş dacă este), şi nu le vezi de cât când dai peste ele. Vânturile şi furtunele suflă cu toată slobozenia pe întinsul şesului şi nimic nu le opreşte în calea lor rătăcită.

In munţi apele aleargă zorind şi parcă cântă zor-zor. dor-dor, iar fagii şi brazii umbrari le apără de zloata de iarnă. Altfel este în şes. Aci apele, venite din alte părţi, din alte ţări, curg somnoroase de ţi-se pare că-s fermecate, şi iarna sânt ascunse sub zăbunul alb, adus de crivăţul tăios, care jinduind doinitul apelor de munte, vâjâe, zbârnăe, hueşte în mii de glasuri deasupra luncilor înţepenite şi ascunse, apoi zboară mai departe, tot mai departe, spre zarea care nu mai poate s'o ajungă, zboară nebunatec, de parcă ar fi gonit de nişte vedenii urâte. Troiene prelungi rămân în urma lui.

Vara în locul crivăţului geros suflă Sfarogul *) uscat şi neostoit, care caută în zadar să soarbă ceva udătură din lunci şi pârae: totul este uscat. Nerăbdător şi înăbuşitor el suflă mai departe, străbătând ţinuturi cu soare arzător şi ogoare îngălbenite şi zâzâind pe sub streşinele caselor. Doar bunarele **) rari pot da ceva apă răcoroasă.

Aşa este „Şesul Mare“, supranumit de popor Bărăgan sau Basarabia. Dela Mostiştea până la Nipru se întinde el ca o pânză plană, nesfârşită, fără dealuri, fără izvoare ce ar da apă bună de beut. Râuri puţine, dar mari, venite din alte ţări. Ape sărate prin lunci, sălcii în afară de lunci.

Primăvara şi la începutul verii Şesul Basarabiei este un rai, o întindere nemărginită de flori. Jeliţa [1]) răcoreşte prin adieri pe călătorul îmbătat de mirosul florilor. Vara însă pâcla şi dogoarea fac că regiunea se transformă în pustiu trist, cu pământ uscat, de culoare murdară-gălbie; Sfarogul suflă în toată libertatea ca pe întinsul mări. Toamna parcă este a doua primăvară, iar iarna — o

*) Vânt uscat şi fierbinte.

**) Fântâni neadânci cu apă multă, bună de beut.

[1]) Vânt slab, răcoritor — zefirul din antichitate.

mare de zăpadă şi troene. Acesta este renumitul pustiu al Geţilor, vechea Sciţie, Sarmaţie din epoca Romană, Ţara Scoloţilor, Cumanilor, Nohailor, Besilor lui Ovidiu, *Ţara Basarabilor.*

Ce este **codru?** Dealuri peste dealuri cu pante mai mici sau mai mari, cu văi deschise — toate împădurite de o pădure mare, bătrână cât lumea, mândră, deasă, alcătuită din tot felul de copaci. Umbră multă, vara răcoreală şi iarna linişte, izvoare numeroase mai mici sau mai mari, lunci cu zăvoaie nesfârşite cu smârcuri şi mlaştini, pârae mici dar numeroase şi veşnic curgătoare prin văi — toate aceste sânt caracteristice codrului *).

Şi iarna şi vara şi toamna în codru este linişte: vântul nu poate pătrunde prin desişul coronamentului. Doar numai susurul tânguitor al vântului de deasupra coronamentului se aude pân jos; parcă plâng furtunile că nu pot străbate în jos prin desişul de frunze al copacilor; plânge criveţul şi sfarogul că nu pot străbate pân la pământ şi sânt izgonite din împărăţia codrului; plânge jeliţa pentru că şi ei îi este închis drumul în această împărăţie a liniştei şi umbrei veşnice. Toate alunecă pe deasupra codrului şi doar numai jeliţa se lasă sfios prin poeni şi luminişuri.

In *codru* se găşesc 4 etaje de vegetaţie. Etajul de sus este ocupat de coronamentul copacilor mari, înalţi de 20—30 m.; sânt fagii, carpinii şi plopii, cari deţin stăpânirea acestui etaj. Etajul al doilea de sus este şi el destul de gros şi este stăpânit de coronamentul copacilor şi arbuşiilor de înălţimi între 3 şi 20 m. Al 3-a etaj (socotind de sus) este alcătuit de frunzişul arbuşiilor a căror înălţime nu trece de 1—2 m. In sfârşit al 4 a etaj este alcătuit din ierbiş şi subarbuşti cari formează învelişul pământului. Dacă lipseşte primul etaj — poporul zice că e *pădure,* care are deci numai 3 etaje. Dacă lipseşte şi al 2-a etaj — se zice că avem *tufăriş* sau *mărăciniş.* Dacă lipseşte şi al 3-a etaj — avem *poeni* şi *luminişuri.* In sfârşit dacă avem un amestec de pâlcuri din aceste forme de vegetaţie — atunci poporul zice *crâng.*

Câmpia este opusă codrului. Totul în ea este expus soarelui şi vântului. Soarele vara arde şi dogorăşte; iarna vântul rece face de îngheaţă toate. Nu se vede pădure în câmpie decât unde şi unde

*) Codr cu înţelesul de dealuri mari împădurite este şi în limba albaneză şi în limba Alano-osetică.

prin văiugi, prin lunci, prin hârtoape cu izvoare. Peste tot ierbiş buncit (adică luxuriant) la începutul verei, pustiu la sfârşitul verei şi începutul toamnei, troiene de zăpadă iarna, noroi straşnic toamna târziu, ocean de flori primăvară.

Apele câmpiilor sânt puţine la număr; părăele sânt sărace în apă, domoale de tot şi şerpuesc pe nesimţite în luncile acoperite cu dudăe, burueniş şi stuhării nesfârşite. Părăele curg încet par'că dorm şi visează Nirvana; par că nici nu simt şi nici nu văd intinsurile de sămănături, bălării şi fănaţuri, de colelie şi nagară, ce se aflä de amândouă părţile ale inimei văilor. Izvoarele, puţine la număr, sărace în apă, abea mustesc încetişor pe nesimţite, prin rădăcinişul des al ierbişului, se strecoară dugliş prin nomol şi iarbă şi apoi se pierd în luncile sărăturoase, sau se usucă în aer.

Coaste uscate, vara arse de soare — pretutindeni; iarna ele sânt expuse crivăţului, iar primăvara sânt mâncate de apele de topire, cari se scurg repede şi năprasnic făcând făgaşe prelungi, care apoi repede se transformă în râpi adânci.

Câmpia nu este stepă, cum s'au obişnuit mulţi să spue. In adevăr poporul spune step nu stepă, iar vorba *step* este cuvânt alano-osetic (alţii pronunţă „stăp") înseamnă *loc şes şi uscat*, lipsit de păduri. Cuvântul step se poate aplica numai regiunei şesului sau, cum se mai spune, Bărăganului, adică Basarabiei propriu zisă, ce se întinde de la Mostiştea până la Nipru *).

Câmpia în înţelesul popular nu este nici regiune joasă cum s'a întrodus în uz în literatură din iniţiativa d-lui prof. *G. Vâlsan*. Câmpia este o regiune cu ierbiş bogat, cu multe pietece de pădurici şi de tufişuri, cu destulă apă necesară culturei, cu lunci largi şi părăuaşe multişoare. Prin aceasta Câmpia se deosebeşte de Şes (sau Bărăgan sau Basarabie) sau stepă, care se caracterizează printr'un ierbiş mai rar şi mult mai monoton, cu paiul mai băţos, mai tare **), precum şi prin o sărăcie de ape şi relief plan. Acest înţeles 'l are câmpia în toate limbile neolatine: italiană, spaniolă, portugheză i franceză.

Şes, Step, Pustiu, Bărăgan, Basarabie au acelaş înţeles în concepţiunile populare, cel puţin la oamenii bătrâni, căci cei tineri

---

*) Atrag deosebită atenţiune asupra acestor două forme de regiuni cu ierbării-câmpie şi step, cât si asupra originei deosebite a numirilor: step este de origină alano-osetică, deci iranică. iar câmpie de origină latină.

şi-au stâlcit concepţiunile după cele ce învaţă în şcoală, iar în şcoală concepţiunile sânt cam confuse.

Munte *), Sub munte, Codru, Câmpie, Step şi Baltă alcătuesc formele principale, cari constitue baza concepţiunilor populare asupra lumei externe. Deal şi Vale sunt forme de ordin secundar, ce au importanţă mai mult pentru cultură.

Bălţile prezintă regiuni intrazonale, ele fiind întinse în văi în interiorul altor zone cu deosebire în zona câmpiilor şi a stepului**). Ele se aflä sub regimul climei continentale a câmpiei sau stepului: insolaţie puternică vara, geruri mari şi viscole iarna, maximum de precipitaţii în luna Iunie, epocă secetoasă în lunile Iulie — Octombrie (deci 4 luni de secetă pe an), evaporaţie energică. Apa fiind în exces — aerul este umed şi vara înăbuşitor tocmai din această cauză.

Relieful bălţii este foarte simplu : o slabă depresiune, umplută cu apă stătătoare şi înconjurată de ridicături slabe de teren, (de obicei de terasele cele mai noi). Tapşane mai mult sau mai puţin largi mărginesc de o parte şi de alta bălţile.

Stuhării dese, păpurişuri, ciulineturi, păduri de sălcii şi lozii, ochiuri de apă liberă, desişti de pipirig şi rogoz pe la margini adăpostesc o mulţime de păsări de apă, (raţe, gâşte, culici, hârjetari, bâtlani, stârci, fluerari, găinuşi de baltă şi o mulţime de altele), cari forfotesc neîncetat, de cum se desghiaţă apa şi pân ce iarăşi înghiaţă. Norii de ţânţari şi musculiţe mici umpl aerul şi fac anevoioasă viaţa lângă bălţi.

Totuşi viaţa omenească este destul de intensâ lângă bălţi fiind că pescuitul şi vânatul prezintă o meserie destul de rentabilă.

4. Regiunile naturale în istorie.

Primele organizaţiuni de stat atât în ţară, cât şi ori unde aiurea, au fost strâns legate de o regiune naturală, ce face parte de

*) Poporul zice „munte" la acea regiune, unde sânt stânci enorme, înălţ,mi stâncoase fără păduri. Partea de mai jos, anume cea împădurită poporul o numeşte „Poala Muntelui". Aşa că el deosebeşte „Sus la Munte", „Jos la Munte" (partea împădurită) şi „Sub Munte". Aceasta din urmă este ceia ce cărturarii fără nici un temei numesc „Poalele munţilor". D-nul *Gr. Antipa* a prins bine aceasta şi regiunile „Sub Munte" aşa le-a şi numit „Regiunile de sub Munte". „Sub Munte" nu e acelaş lucru cu Muncel sau Muscel, cari sânt dealuri foarte mari izolate.

**) Intenţionat întrebuinţez aci cuvântul step şi nu stepă, fiind că moldovenii spun step, iar cuvântul iniţial alano-osetic este stăp=stepă. Deci este mai corect stăp şi nu stepă.

una din cele 6 categorii sau subdiviziuni ale lor. Voi cita aci câteva exemple:

1. Ţara Severinului" (actualmente numită Oltenia), care se afla la Apus de Olt în sec. XIII, adică în epoca invaziunei tatarilor, cuprindea *toată regiunea deluroasă* şi împădurită aflătoare între Carpaţi, Olt şi Dunăre alcătuind un singur voevodat, care în urmâ se numea „Banatul Severinului". Dominaţiunea asupra munţilor vecini era iluzorie.

2. Voevodatul dela Răsărit de Olt din aceiaşi epocă cuprindea *toată regiunea împădurită* dintre Mostişte şi Olt. Inainte această regiune naturală se numea „Cumania Neagră" apoi „Vlăsia Neagră". Dominaţiunea acestui voevodat asupra munţilor vecini şi câmpiilor vecine era asemenea iluzorie.

3. Ţara „Cumaniei" cuprindea tot *şesul Bărăganului* actual aflător între Mostişte, Dunăre, Carpaţi, Prut, Milcov şi Tecuci. Această ţară se prezintă ca o unitate etnografico-politică atât înainte de invazia tararilor, cât şi după această invazie. Ceva mai târziu a luat numele de „Basarabia" pe un timp îndelungat.

4. „Ţara Moldovei" s'a înjghebat ca unitate entografică-socială în sec. XIII şi XIV în regiunea *codrilor deluroşi* din basinul Siretului. Numai după ce a devenit voevodat ea şi-a întins stăpânirea asupra altor ţări. Se numea la început „Valahia Mică" şi cuprindea toată valea Siretului spre Sud până pe la Focşanii actuali.

5. „Ţara Maramureşului" s'a înjghebat ca unitate cu organizaţie de stat în acelaş timp cu „Ţara Moldovei" şi cuprindea toată zona submuntoasă (parte şi cea muntoasă) a Tisei superioare. In aceste limite ea a rămas şi în urmă, când a devenit voevodat.

6. „Ţara Sepeniţului" din sec. XIV cuprinde zona codrilor deluroşi dintre Prut şi Nistru în Bucovina actuală.

7. „Ţara Vrancei" cuprindea zona regiunei sub munţi din judeţele actuale Buzău şi Putna.

8. „Ţara Făgăraşului" sau „Ţara fără vânt" (fiind că vânturile aci sunt rari)—*regiunea de sub Munte* din stânga Oltului în Transilvania actuală.

9. Două voevodate înjghebate în *regiunile codrilor* dintre munţii Apuseni şi cursul Tisei în sec. IX şi X.

10. Voevodatul din Banat, înjghebat în sec. X în *regiunea împădurită* în sec. X.

11. Voevodatul lui Gelu din sec. IX din regiunea codrilor Silvaniei.

12. Voevodatul bulgăresc din sec. IX şi X ce a existat în *regiunea codrilor Transilvaniei*, cunoscută azi sub numele de Ardeal, adică în regiunea codrilor din partea răsăriteană a Transilvaniei actuale.

13. „Ţara de Sus" — *regiunea codrilor dintre Carpaţi şi Câmpia Moldovă*. Aceasta din urmă „ţinea de Ţara de Sus".

14. „Ţara de Jos" — sau *regiunea codrilor de la Sud de Câmpia Moldavă*.

15. „Ţara Tigheciului" sau *regiunea codrilor Tigheciului* din actualul jud. Cahul.

16. Bugeacul sau *câmpia deluroasă* din actualele judeţe Tighina, Cahul, Lăpuşna şi nordul jud. Cetatea-Albă, împreună cu câmpia Moldavă (câmpia Bălţi şi a Jilavei) forma prin sec. XII ţara Brodnicilor.

17. „Basarabia" sau *câmpia şesă* din actualele judeţe Cetatea Albă, Izmail şi spre răsărit pân la Nipru, iar spre Apus pân la Mostiştea. Ţara aceasta a fost cnnoscută cu acest nume începând din sec. XIII şi pân în sec. XVIII inclusiv.

Nu mai înşir aci numeroasele altele ţări, precum ţara Oaşului, Ţara Bistriţei, Ţara Bârsei, Ţara Ciulucului (j. Orhei), Ţara Lipcanilor, Ţara Râşcanilor, etc., etc. Ar fi inutil să mă ocup de ele, scopul principal fiind să arăt că „ţările" în înjghebările lor primitive se ţineau de o anumită regiune naturală, care făcea parte din unul din acele 6 tipuri, descrise mai sus. Şi altfel nici nu putea să fie.

Ţările şi voevodatele vechi, pe măsură ce organizaţiile de stat se întăreau şi prin expansiune se lărgeau, se transformau în ocoale, ţinuturi şi apoi în judeţe. In aceste transformări ele sufereau schimbări ca întindere, se contopeau cu altele. Puţine judeţe actuale corespund cu vechile ţări şi voevodate.

Dar să vedem ce este „**ţara**"? *)

Dupe ce a trecut năvala bulgarilor şi maghiarilor, cari au zdruncinat (şi au distrus chiar) multe organizaţiuni de stat din acea epocă, s'au născut o mulţime de înjghebări sociale mici sau mai mari cu caracter în bună parte românesc. Aceste organizaţiuni, fie

---

*) In limba alano osetică ţarn şi ţarah inseamnă regiune din afară de munţi.

ele mari sau mici, cuprindeau fie care o regiune naturală: o vale, un basin al râului; o regiune deluroasă, un şes, rar un munte. Populaţia acestei regiuni având aceleaşi interese, fiind că ocupa o regiune cu aceleaşi caractere naturale, se organiza într'o „ţară", adică se închega într'o regiune administrativă, care căpăta şi un nume. Acest nume se da dupe caracterele regiunei naturale, sau dupe oraşul în jurul căruia gravita populaţia regiunei. Aşa s'au format „ţările": Ţara Bârsei, Ţara Haţegului, Ţara Vlăsiei, Ţara Vrancei, Ţara Oltului, Ţara Românească, Ţările Tătăreşti, Ţara Făgăraşului, Ţara Moldovenească, etc. Unele din aceste ţări îşi trag origina chiar din timpuri foarte vechi. De pildă *Eutropiu* (a scris prin sec. IV d. Cr.) spune de provincia dacică Burzias, şi este clar că vorbeşte de ţara Bârsei. Acest nume apare şi mai târziu în actele vechi ungureşti chiar pân în sec. XIII.

Azi cuvântul „ţara" se întrebuinţează pentru o regiune cultivată spre deosebire de „munte", unde cultura pământului nu se poate face. Ţara se mai întrebuinţează în înţelesul de regiune din afară de oraş, adică iarăşi în înţelesul de regiune cultivată. Ţăranii sânt locuitorii ce se ocupă cu agricultura şi trăesc de pe urma ei în afară de munţi, de codri şi de oraşe.

Spre deosebire de munte şi de baltă „Ţara" se caracterizează prin prezenţa *pământului*, adică a terenuiui solificat, care poate fi lucrat cu plugul sau sapa. Ţara are nu numai glie, adică un străturel cu rădăcini de ierburi, ci ţarină, adică pământ, în care poţi să tragi brazdă adâncă şi tot pământ este dedesupt.

5. **Descrierea câtorva „ţări" dela răsărit de Carpaţi.**

D. Cantemir în scrierile sale ne-a dat o descriere amănunţită asupra vechilor ţări şi ţinuturi, ce au existat în sec. XVII şi probabil şi înainte încă vre-o 2—3 secole. In această descriere se deosebesc următoarele ţinuturi repartizate după ţări:

Ţara de Sus	*Ţara de Jos*	*Ţara Basarabiei*
1. Ţinutul Cernăuţilor	1. Ţinutul Iaşilor	1. Regiunea Bender
2. „ Sucevei	2. „ Cârligăturei	2. „ Bugeac
3. „ Neamţului	3. „ Romanului	3. „ Izmail
4. „ Bacăului	4. „ Tecuciului	4. „ Chilia
5. „ Hârlăului	5. „ Covurluiului	5. „ Cetatea Albă
6. „ Dorohoiului	6. „ Tutovei	
7. „ Hotinului	7. „ Fălciului	

Prin Ţara de Sus se înţelege partea deluroasă şi cea de sub Munţi acoperite cu păduri de fagi, carpen şi brad. Prin ţara de Jos cum se vede să înţelegeau ţinuturile acoperite cu păduri de stejar; petecile mai mari sau mai mici de câmpie au fost înglobate la ţinuturile Ţării de Jos şi celei de Sus.

Priu Ţara Basarabiei se înţelegea regiunea lipsită de pădur; de la Sud de Ţara de jos, ceia ce ruşii numise Bugeac. Ţara Basarabiei era deci Câmpia de Sud, acea Câmpie, care în literatura rusă şi cea germană este numită „Stepa Mării Negre", spre deosebire de câmpiile de la Nord, cari eu le numesc *Câmpia Moldovă*, iar în literatura rusă se cunosc sub numele de silvostepa Nistrului silvostepa Prutului, silvostepa Podolică, silvostepa Moldavă etc.

Atlasul lui *Rizi Zanoni* din sec. *XVIII* completează bine descrierea făcută de *D. Cantemir*. Hărţile din acest atlas par a fi mai amenunţite ca cea a lui D. Cantemir.

Ceia ce ne interesează în cazul de faţă este împrejurarea că Ţara de Sus şi Ţara de Jos se împart în ţinuturi, adică în regiuni, bine delimitate din punct de vedere administrativ, pe când Ţara Basarabiei nu se împarte în ţinuturi, ci în subregiuni, numite dupe oraşele principale: Bender, Chilia, Izmail, Cetatea-Albă. Bugeacul pare că n'avea capitală şi alcătuia partea integrantă a Basarabiei.

Altă împrejurare interesantă este că o parte din ţinuturi, anume 3, nu purtau nume dupe capitalele sale, ci numiri proprii; acestea sânt: Cârligătura, Covurlui şi Tutova. Ultimele două se află în vecinătatea regiunilor de câmpie.

Asupra împărţirilor mai vechi n'avém ştiri.

Alţi scriitori vechi au atras atenţia asupra existenţei regiunlor naturale prin ţările Româneşti. Aşa a fost, de pildă, *Marsigli*, trimisul italian în Bucureşti la Curtea domnitorului Cantacuzino. El a alcătuit în a. 1694 un manuscris (aflător în biblioteca Universităţei din Bologna sub No. 57) în care descrie Valachia şi spune că ea are următoarele provincii naturale :

1. Regiunea	Munteană	cea cu	munte.
2. „	Păduroasă	„ „	păduri.
3. „	Câmpiei	„ „	ierbării.
4. „	Bălţilor	„ „	bălţi şi ape.

Tot acolo el spune că mai sânt două provincii : Basarabia şi Bugeacul, amândouă aflătoare în părţile răsăritene.

Este de remarcat ca şi *Marsigli* deosebea Câmpia de Bugeac şi de Basarabia. Aceasta de sigur pentru motivul că prin Câmpie el

înţelegea acelaş lucru, care'l înţeleg şi românii: regiune cu *ierbiş îmbelşugat* şi frumos, care *dă păşune şi în cursul lunilor secetoase* (Iulie—Octombrie), unde prin văiugi, hârtoape şi lunci sânt pădurici şi ciritee numeroase. Bugeacul din acest punct de vedere nu este Câmpie, de oare pe spinările dealurilor în epoca lunilor secetoase ierbişul se usucă complect, rămănând numai prin fundul văilor şi pe coastele umbrite. Pe spinările dealurilor remâne numai şteapul, adică rădăcini groase ale ierburilor. Tot aşa nu este câmpie nici Basarabia, care n'are pădurici şi ierbiş îmbelşugat în cursul lunilor secetoase nici prin văi, fiind că acolo însuşi văile lipsesc: regiunea este un şes nemărginit.

Cercetătorii actuali de obicei şi ei întrebuinţează termenii populari de câmpie, deal, vale, munte, şes, codru, pădure, pustiu baltă, Bărăgan. Dar evită să dea înţelesului lor acea valoare ştiinţifică, care o au aceşti termeni; par'că le ar fi frică. Majoritatea chiar are un dispreţ pentru aceşti termeni şi mulţi zâmbesc ironic, când le vorbeşti de valoarea ştiinţifică a terminologiei populare.

Cu toate acestea unii dau atenţia necesară. Mai înainte cercetătorii se ocupau de această terminologie şi-i dădeau valoarea, care o merită, ocupându-se şi de regiunile naturale a ţării.

In particular asupra ţărilor de la Răsărit de Carpaţi se poate spune următoarele:

Cercetările lui *Onciu* asupra originei principatelor au redus la justa lor valoare toate ştirile în această privinţă. El a arătat, că numai după ce în an. 1344 contele Andrei a bătut definitiv pe tatari şi a liberat de influenţa lor teritoriile ce au alcătuit pe urmă principatul Moldovei, s'a început închegarea acestui principat din „ţările" ce se organizase.

Cronicele polone, maghiare şi române precizează chiar că înemeierea principatului s'a început în an. 1359 prin descălecarea lui Dragoş. „Ţările" erau sub suveranitatea maghiară pân atunci, şi tatarii doar numai hărţuiau aceste ţări. Suveranitatea, cum se vede, era recunoscută numai de frica tatarilor, căci după respingerea lor definitivă aceste ţări au început să se lepede de suveranitatea maghiară, să se declare întâi independente, apoi să se grupeze în jurul voevodatului celui mai puternic, care în cazul acesta a fost voevodatul Moldovei.

T. Porucic

Fiori de toamnă...

Alunecă'ntomnarea spre declin
Cu îngânări prelungi, aeriene,
Cu funigei ce lunecă și vin
Peste dumbrăvi, în legănări, alene...

Cerc iar, fără speranță, să te cer
Pustiului, în juru-mi împietrit, —
Dar simt în mine acelaș osândit
Impovărat de taine și stingher...

De-atâtea vinuri curse violet,
Pe coarne dorm podgorii îmbătate...
...Aș vrea un cântec vechi să mai repet
Și'n amintiri nu-i cine să mi-l cate...

Mi-oi duce'ngândurat tristețea mea
Schițând un gest, șoptind un dulce nume..
...Tu n'ai să simți nici stingerea de stea
Nici clipa când n'am să mai fiu pe lume.

Doar freamătul de plopi gemând în aer,
Când luna'n nori și-arată fața plânsă,
Cu glas de vânt șoptit prelung, cu vaer,
Ți-o spune deslegarea vieți-mi stinsă...

...Cu funigei ce lunecă și vin
Peste dumbrăvi, în legănări de spumă,
Alunecă întomnarea spre declin
Și par'că o roată inima-mi sugrumă...

Octav Sargețiu

O candelă stinsă

Pe faldurile arămii de pe malul lacului Ialpug şi-a întins până mai dăunăzi suveranitatea un copac însângerat de un poet. E opera marelui poet Puşkin, care în timpul izolării sale, ca dăunător al aristocratismului rusesc, din firea lui neastâmpărată, şi-a scrijilat numele în trupul sub pulsări de tinereţe a fericitului copac.

Există o îndoială, că acest copac, despre care însăş, poetul vorbeşte într'un autograf cu amintirile exilului, ar exista încă. Insă octogenarii bolgrădeni se străduesc să demonstreze sfârşitul lui pe la începutul răsboiului mondial, deci o documentare prin dibuiri neîncrezătoare.

Petrecerea clipelor odihnitoare, din dărăpănata grădină publică a Bolgradului, care mai are câte ceva din pitorescul ei de odinioară, ne trimite îndărăt cu gândul, la timpurile atât de grele, când pe acolo erau doar locuri de exil; ne pune în faţă întregul front al culturii de pe terenul virgino-cultural din Basarabia, unde astăzi atâţi flămânzi adună fărimiturile hranei sufleteşti. Ne zugrăvim în faţă pe omul sbuciumat, care a ştiut să se poarte în toate straturile sociale, până în mirosul şătrăriilor.

Când astăzi călcăm în picioare peste terenul ce a înregistrat odată atâtea lanţuri şi cătuşe de pe braţe ades nevinovate, să nu uităm întreaga succesiune de prefaceri sociale pe pământul nostru.

La stingerea acestei candeli, aprinsă de însăş mucenicul pe propriul lui pas de suferinţă, să aprindem făclia unui gând curat, căci geniile pulverizează binefacerile peste hotare chiar răzvrătitoare!

Vit. Popa

Bolgrad 1932

Sovietul elevilor din Cahul

(FRAGMENT)

Cahul... Orășel întins pe platoul de lângă valea Prutului. Cu străzi și case răzlețite. Cu o piață pustie, monotonă.

Târg... O baracă de scânduri pentru „coloniale și diferite mărfuri“. Vre-o trei-patru barăci pentru manufactură. Și câteva clădiri pentru toate felurile de marfă prăfuită, decolorată, învechită.

Cahul... Oraș necunoscut. Fără acces de șosea sau cale ferată. Cu o populație rară, bofită, somnoroasă.

Oraș cu aerul sur din cauza prafului, care plutește chiar și atunci, când mai multe perechi își primblă plămânii în odihna din bulevardul îngrădit cu scânduri.

Oraș fără milă, căci înghite în întunerecul stomacului orice svâcnire, orice năzuință ivită în cuprinsul lui.

Oraș fără avânturi, fără nervi. Popasul sufletesc este învăluit într'un mers liniștit, o, atât de liniștit încât mirosul unui crap ce se prăjește într'o bucătărie, face ca privirea neschimbată a trecătorului să nască un gând logic, matur.

Oraș, în care câteva ființe pornesc dimineața spre centrul comercial după alimente și la întoarcere urmăresc carul cu maldurii de stuf cumpărat, căci stuful este aproape unicul combustibil prin aceste locuri.

Oraș, pe care orișicine l'ar putea reda pe hârtie într'o singură culoare, în aceea de sur, începând cu praful străzilor, hainelor, odăilor și terminând cu depunerile de pe sufletul cetățenilor fără grabă.

Cahul, cu trecutul tău neted și de treabă, ca bunacuviința unui copil ce s'a purtat frumos în mânile oaspeților casei. Dar numai până la buturuga aceea, ții minte, când căruciorul tău nedeochiat s'a lovit amarnic de piatra unei scursuri a timpului trădător. Atunci, când ai trecut pe lângă revoluție...

Și amintirile despre existența ta sunt legate mai mult de acele vremuri.

Era pe la sfârşitul anului 1917...

Când devastările moşiilor boiereşti, a prăvăliilor şi a oamenilor mai înstăriţi din târguri şi sate s'au scurs prin ţinuturile Basarabiei, ca un puhoi, fără nici o milă.

Intocmai ca apa curgătoare, ce-şi caută locurile cele mai joase, fără opuneri, în dorinţa ei numai de a se scurge, dar în acelaş timp înecând totul, pe unde-şi găseşte drum, tot aşa s'au strecurat şi soldaţii ruşi prin văgăunile pământurilor basarabene, şi ajutaţi de localnici, au năvălit asupra averilor de lângă Prut, înaintând în latul Basarabiei, după cum le permitea situaţiunea locurilor cu minimă rezistenţă.

Dar pojarul s'a stins şi numai pe ici-pe colo mai fumega pofta zgândărită a locuitorilor dezorientaţi.

Pe marginea acestor năzuinţe „noii constructori de aşezăminte sociale" şi-au început opera.

Bătrânul Duganov, directorul liceului din Cahul, primise câteva ordine dela ministerul instrucţiunii publice şi se căznea să descifreze vederile proaspetei conduceri a şcoalei. Inovaţia era deocamdată de o valoare superficială : în consiliul pedagogic trebuiau să participe şi doi reprezentanţi ai elevilor, aleşi de întreaga şcoală.

Cândva, demult, Duganov le-ar fi înţeles toate. Căci atât tinereţea lui legată de un zbucium sufletesc, lipsurile la fiecare pas, cât şi avântul în mişcarea separatistă, ce i-a fixat oarecum locul în opoziţie faţă de conducerea Statului rus de pe atunci,— toate, împreună cu altă energie, cu alte năzuinţe, l'ar fi făcut să 'nţeleagă noua orientare, cel puţin cu entuziazmul pregătit.

Dar acum... Duganov executa ordinele conducerii superioare, indiferent de schimbările ce surveneau. Şi cu cât acele ordine păreau mai ciudate, cu atât el se trudea mai mult cu descifrarea lor. Duganov devenise un balast, ce trebuia să fie mişcat mereu de puterile fiecărei zile, spre a nu rămâne prin cutele timpului întortochiat.

Şi azi este silit să transmită elevilor ordinul ministerului.

— Domnilor, — se adresă el către profesorii şi elevii adunaţi în sala de festivităţi, — onoratul minister al instrucţiunii publice îmi ordonă să vă aduc la cunoştinţă, că la sfaturile corpului pedagogic vor trebui să ia parte şi doi delegaţi din sânul

elevilor. Această măsură s'a luat spre a se face şi mai intim contactul între profesorii şi elevii şcoalei, spre a se cunoaşte şi mai bine aptitudinile şi nevoile fiecărui elev. In timpurile de azi, când conducătorii şi conduşii au păşit pe drumul marilor realizări date de revoluţie, se impune o colaborare strânsă între toţi cetăţenii. Măsura luată de minister nu poate să jignească corpul didactic, care şi-a făcut datoria până acum în mod loial. Dar această măsură să nu fie rău înţeleasă de către elevi şi nimeni să nu creadă, că s'a schimbat ceva din datoriile ce le-a avut fiecare în această şcoală.

Astfel, Duganov a fost silit să execute încă un ordin la vârsta de peste şase zeci de ani, câţi avea.

Valul unei aşezări a treburilor statului, ca şi valul devastărilor, ce năvălise asupra pământurilor Basarabiei şi a Rusiei întregi, mai întâi prin văgăuni, la întunerec, şi apoi prin oraşe, fără nici un scrupul, — a pornit şi el la vale, în dorinţa de a se scurge, dar distrugând temelia aşezămintelor. Şi când puhoiul s'a lăţit şi malurile s'au năruit, au fost târâţi de puterea potopului şi acei oameni, care vedeau nebunia dimprejur, stând izolaţi, pe insulele tot mai mici. Au fost târâţi pe nişte bărci ocazionale, fără nici un sprijin.

Şi Duganov plutea pe barca lui nesigură într'un ocean de valuri şi spumă. Exterminat şi gârbovit, el dorea să nu-şi răzvrătească forţele împotriva restului de viaţă şi în acelaş timp să nu-şi expue trecutul în mâna unui călău al revoluţiei. Devenise un balast, care trebuia mişcat. Insă drumul aceasta îi fura şi privirile, ce i-au mai rămas intacte şi de cari nu s'ar fi putut despărţi uşor.

Dar elevii din Cahul?

Pe câmpul lor, cu obstacole dorite şi chiar cerute de entuziasmul aventuros al tinereţii, s'au revărsat gârlele noiei atitudini cetăţeneşti atât de ciudat, atât de hazliu, încât neliniştea şi tragedia dimprejur păreau dosite după nepăsarea băeţandrilor de liceu. Aşa s'a oglindit devastarea prăvăliilor din Cahul. Acelaş ecou l'a avut şi măsura luată de minister.

— Fraţilor, — ţipa Gologan după cuvântarea directorului, — să mă alegeţi pe mine la sfatul pedagogic. Nu va mai avea nimeni corigenţe. Şi eu voiu trece clasa. Ura!

— Să nu mă uiţi, măi Gologan, — intervine Nicu Metaxa.

— Vom cere nu numai permisiunea pentru fumat, dar şi tutun fără bani, — adăogeau alţii,

— Trăiască chilipirul!

— Să ne dea voie să copiem!

— Fugi măi, că tu şi aşa copiezi toate lucrările.

— Dar de acum înainte să copiem fără frică.

— Pe mine să mă slăbească neamţul.

— Taci, constipatule! Neamţul nu-i purgativ, ca să-ţi slăbească maţele tale împietrite.

Şi totuşi ordinul ministerului trebuie executat, S'a convocat deci adunarea generală a liceiştilor din clasele superioare.

Elevul Ovecin, decurând mutat dela un liceu din Odesa, se pricepea în conducerea adunărilor. El a fost ales preşedinte. I-au dat şi secretar, şi clopoţel,

— Vă rog să propuneţi candidaţi pentru alegerea delegaţilor la sfaturile pedagoce. Şi să nu uitaţi, — continuă mai departe preşedintele, — că aleşii noştrii vor trebui să ne susţie interesele în faţa profesorilor.

— Pe Găină, pe Găină! Va cotcodăci acolo în voie.

— Hai siktir! i-a replicat Găină tânărului alegător.

— Pe Metaxa, că-i fercheş!

— Mazâlu!

— Stoianov!

In sfârşit, aleşii au fost: Delicov şi Mihai Stamate,

Puhoiul răzvrătirii năzuia să acapareze şi aceşti tineri. Le-a întins cununa realizărilor sociale şi i-a chemat prin aceleaşi văgăuni la dărâmarea disciplinei din şcoală, Căci calitatea lor de de delegaţi la sfaturile pedagogice nu era îngrădită, Se divulga, prin urmare, în faţa lor taina sădită cu atâta iscusinţă de către regisorii revoluţiei. Taina sădită şi aici, în solul virgin al tinereţii.

Impotriva profesorilor, împotriva lui Duganov! Dar căldura dintre aceşti profesori şi elevi, căldura neobservată poate în clipele normale, s'a evidenţiat mai mult în situaţiunea de supunere forţată a ambelor părţi unui idol nechemat. Era evident, că părţile dispuneau numai de o singură forţă, de opunere împotriva puhoiului: înţelepciunea.

In camera sfatului pedagogic, unde se ţinea prima şedinţă în conformitate cu noua dispoziţiune a ministerului, erau şi delegaţii Delicov şi Stamate.

— Ce puteţi spune cu privire la elevul Doagă, care şi-a permis să insulte un profesor, — îi întreabă tacticos directorul.

Delegaţii cunoşteau, că Doagă, şi a bătut joc de latinist în timpul lecţiei şi în faţa întregei clase. Cum trebuiau să procedeze?

— Doagă este vinovat, — au răspuns delegaţii.

— Domnule director,—intervine latinistul, — eu rog sfatul pedagogic să nu-l pedepsească. Ar fi mai bine ca elevul Doagă să fie chemat aici şi să 'nţeleagă, că a greşit. In timpurile de azi se prea poate ca un tânăr să se rătăcească.

Au trimis uşierul după Doaga.

Un băiat îndesat, cu faţa înroşită, stătea înaintea profesorilor aşa de timid, încât nu se putea vedea agresiunea ce a avut-o.

— Eu n'am vrut... nu ştiu cum... atâtea s'au întâmplat în oraş... M'am făcut nervos. Vă rog să-mi ertaţi greşeala. Altă dată mă voi stăpâni.

In urma acestui răspuns, membrii sfatului pedagogic nu l-au pedepsit pe elevul Doagă.

N. Spătaru

CUGETĂRI

de **B. P. Hasdeu**

Eşti Dumnezeu, Iisuse, şi mântueşti o lume
Prin moartea-ţi născătoare de noile idei;
Dar mamă e Maria!.. Ce-i pasă unei mume
De lume şi ne-lume, când piere fiul ei?

*

Care om e fără defecte? Căutând perfecţiune şi iarăşi perfecţiune, nu ne vom mulţumi niciodată.

*

Românismul este umanitate, libertate şi adevăr. Cosmopolitismul — egoism, sclăvie şi minciună!

N. LENAU

Din „Cântecele Stufului"

Negri, în amurg,
Norii prind să'noate;
O, ce triste curg,
Vânturile toate.

Fulgerele'n goană
Cerul sur desfac;
Alba ta icoană
Trece peste lac.

Imi apare, blând,
Fața ta cea bună
Și-ți văd fluturând
Părul în furtună.

Trad. **Al. Terziman**

Dezolare...

Noaptea cerne umbre dese
Peste necuprinsuri mute,
Unde firea tainic țese
Rostul celor nevăzute...

Linişte... pustiu... tristețe...
Pretutindenea coboară,
Aşternându-se răzlețe
Şi în inimă ş'afară

Bezna palidă înghiață
Gânduri, doruri, orice vrere,
Par'că peste tot ce-i viață
Geme un sumbru miserere.

Iar în suflet mi-se sapă
Un pustiu fără hotare,
Unde buzna dau să'ncapă
Lumi de chin şi disperare.

. . . .

...Nu ştiu: ființa-mi proectează
Golu-i sumbru peste fire,
Ori în suflet mi s'aşează
Golul din Nemărginire?!..

August, 1932
Vorăncău — Soroca

C. In

CRONICA

INSEMNĂRI.

Cincisute de ani dela moartea lui Alexandru cel Bun. — Din iniţiativa ministerului instrucţiunii publice ţara a comemorat la sfârşitul lunei trecute împlinirea unui jumătate de mileniu dela moartea lui Alexandru Vodă cel Bun, domnitorul Moldovei.

Descălecător de sate în ţinuturi pustii, Alexandru cel Bun care şi-a dobândit acest nume pentru bunele lui fapte în greutatea de atunci a veacului, a fost un mare voievod. El şi-a îndreptat supuşii către mănăstiri şi biserici şi a clădit şcoli nenumărate.

Răsboaie n'a dus multe pentru că a avut îndemânarea să ţie pace în ţară, cinstit şi temut de toţi.

Prin alianţe statornice, bine chibzuite, cu ţările megieşe, el a întărit şi graniţa hotarelor pământului moldovei, dela munte până la mare şi a deschis debuşeuri rentabile comerţului de pe vremea aceia.

Pentru evocarea vieţii Domnului şi reconstituirea atmosferei istorice a epocei sunt caracteristice încrustările d-lui profesor *Ion Nistor* despre traiul la sate şi oraşe pe vremea lui Alexandru cel Bun.

„Viaţa dela curtea domnească şi din conacele boiereşti nu se deosebia mult de cea din casele sătenilor mai cuprinşi. Obiceiurile de sărbători şi bucuriile familiare erau aceliaşi, păstrând fireşte proporţiile. Costumul domnului şi al boierilor prezinta multe elemente împrumutate dela nobilimea polonă şi chiar ungară. Doamna şi soţiile boerilor purtau toalete mai îngrijite după moda vremei şi confecţionate din stofe scumpe de mătasă ca: cambă, tebincă, brocat, damast, atlas, zeitan, etc. care se iportau în Moldova de negustorii genovezi. Pe lângă aceste podoabe, doamnele din înalta societate se mândreau şi cu scumpe blănuri de jder, samur şi cacom, precum şi cu frumoasele lor bijuterii ca inele, brăţări şi pandative, semnele distinctive ale doamnelor de elită. Ştofele de lână şi bumbac se aduceau din Liov, Bistriţa şi Braşov.

Interioarele curţii domneşti şi ale conacelor boiereşti erau împodobite cu covoare scumpe, pe care negustorii genovezi le aduceau din orient şi le vindeau amatorilor din Moldova in schimbul grivnelor şi groşinelor moldoveneşti, sau al „ducaţilor moncastrenzi" ce se băteau din aur curat la Moncastro sau Cetatea-Albă, şi aveau curs în Moldova la cumpărare de moşii, sub numele de zloţi tătăreşti.

Cucoanele de pe vremea lui Alexandru-cel-Bun, frumoase şi ispititoare ca şi astăzi, nu se mulţumeau cu blănuri de vulpe ca târgoveţele şi ţărăncele mai bogate. Ele râvneau la blăni de jderi, samuri si cacomi, pe care coropcarii, adică negustorii de blăni scumpe, le aduceau în coroopce sau soroace, anume în unităţi de patruzeci de bucăţi laolaltă. Blănurile scumpe împreună cu bijuteriile, ca inele, brăţări şi pandativele dela gâturile albe şi catifelate, constituiau averea mobilă a unei familii boereşti din vremea aceia.

Negustorii genovezi din Caffa, Cetatea-Albă şi Chilia aprovizionau curtea domnească şi conacele boereşti cu unt de lemn, piper, şofran, ingver, migdale, smochine, cvas grecesc şi vinuri dulci greceşti, îndeosebi de Malvazia. Berea se fabrica în ţară şi anume la Suceava şi Baia, unde erau sladniţi. Dela Liov, Bistriţa şi Braşov se primea turtă dulce,

scrumbii, mezeluri, mied, dulceţuri, apă de trandafir, apă tare şi diverse cosmetice, alifii şi medicamente precum şi rachiuri de tot felul. Tot de acolo se aprovizionau Moldnvenii cu vase, sticlării, linguri şi cuţite, ceasornice, etc. Boerimea îşi alegea cele mai frumoase ghete, mănuşi, pălării, basmale, tulpane, dară şi săbii, arcuri, lănci, obiecte de harnaşament, utenzilli de ras, foarfeci şi pergamentul necesar pentru hrisoave. Din Transilvania se mai importa aramă, plumb, salitră, praf de puşcă, trăsuri, şi sănii elegante.

Pictorul Grigorescu. — In acelaş timp cu împlinirea unui patrar de veac de la moartea lui B. P. Hasdeu, s'a împlinit anul acesta, în luna Iulie, 25 de ani de la moartea pictorului naţional Nicolae Grigorescu. Cu acest prilej Academia Română, inaugurând Fondaţia Dalles a amintit ţării această aniversare, prin organizarea unei expoziţii a tablourilor genialului pictor.

Taina marei arte a lui Grigorescu, a cărei faimă a trecut peste hotarele strâmte ale României, consta în aceia că ştia prinde câte-va linii caracteristice ale modelului său şi le pierdea apoi în mulţimea detaliilor.

Grigorescu consideră că exactitatea în pictură nu este totdeauna şi adevărul. Cine zugrăveşte haina cu nasturi şi cu toate îndoiturile ei va avea — spunea Grigorescu — o admirabilă firmă de croitor; nu un portret şi mai ales nu un suflet.

Marele pictor român nu avea multă hârtie stampilată. Adică nu era celace se chiamă un om de cultură oficială. In cei şease ani cât a stat în Franţa, cu deosebire în satul devenit vestit Barbizon, el a ştiut să-şi apropie solid tainele meşteşugului picturii, devenind un pictor rutinat în stare oricând să-şi realizeze cugetarea pe deîntregul pe pânză. Din arta lui nu era lipsită nota satirică, mai ales în tablourile în care analizează fugurile, în grupuri mari, inspirate din târgurile galiţiene cu evreii lor tipici având întipărite pe feţe trăsăturile caracteristice ale rasei.

Grigorescu era cela ce se cheamă un hoinar pe drumuri de ţară, a zugrăvit frumuseţele meleagurilor româneşti, femeile, fetele, ciobanii, ţăranii noştri şi tovarăşul său de muncă, boul, precum şi o sumedenie de chipuri şi întâmplări cari preamăresc actele de eroizm din rasboiul dela 1877 la care a participat.

Trebue să-i fim recunoscători lui Grigorescu în aceste zile de pomenire a numelui său, că a ştiut să prindă şi se transmită lumei întregi frumuseţile ţării şi latura idilică a sufletului românesc.

A. T.

Tineretul basarabean. — „Universul" dela 15 Octombrie se ocupă, prin pana redactorului său din Chişinău, d. Negel, de problema generaţiei de după Unirea Basarabiei. Tema: elementul naţional — tineretul satelor şi oraşelor — este ostracizat şi deci nu este nicăeri vizibil în viaţa publică a provinciei.

Crud adevăr, de vastă notorietate la noi. Dar sursa răului nu este acea indicată în articolul în chestiune. Problema se pune cu totul altfel.

Tineretul basarabean nu numai că nu este înlăturat, „ostracizat" din viaţa politică, dar este insistent solicitat de cluburile politice. Avem, e drept, în momentul de faţă înjghebări de tineret politic, dar aceste înjghebări sunt factice, contând numai pe hârtie, în registre. Vina nu este a tiranilor „exploatatori politici", nici a tineretului aborigen incapabil de a întreprinde o acţiune publică, fie ea şi politică, vina cade aproape în intregime în sarcina moştenirei dela părinţi, dăruită de vitregia vremurilor.

Să ne lămurim.

Trăind vreme îndelungată sub regimul despotic țarist, moldovenii din Basarabia n'aveau putință să se manifeste public, n'aveau voe să-și strige dorurile și necazurile, n'aveau dreptul să-și satisfacă singuri interesele și să-și conducă destinele, atât ale lor proprii cât și ale societății din care făceau parte. Viața lor era viața de supuși, de robi, făcând ceeace li se comanda de sus. Basarabenii au fost conduși, dar nici de cum conducători. Această stare de lucruri le-a creat și o psihologie specifică, acea a robului care n'are libertatea de a acționa potrivit nevoilor. Au fost mereu pasivi, iar nu activi. Această stare de pasivitate o constatăm azi la cei mai în vârstă, cari s'au născut și au trăit o bucată de vreme conduși de către Ruși, când nu aveau libertatea acțiunii. In virtutea obișnuinții de a fi mereu pasivi, ei nu se pot nici azi manifesta activ. In acțiunile lor se simt timizi, fără curaj, fără spirit de inițiativă și stingheri în întreprinderi de ori ce fel ar fi ele. Urmăriți-i și vă veți convinge. Parcurgeți cu gândul cei 15 ani de când Basarabia a devenit liberă și veți constata că manifestările publice ale basarabenilor au fost foarte reduse. Unii susțin că, dacă în cei 15 ani dela unire, Basarabia n'a participat efectiv la conducerea Statului român și a avut mai întotdeauna un rol pasiv — reprentanții ei fiind numai figuranți în guverne și alte posturi pe care le-au ocupat și le ocupă — aceasta s'ar datora penuriei intelectuale a basarabenilor, sărăciei lor sufletești. Basarabia n'are oameni — e fraza stereotipă pe care o auzi nu odată. Și în parte această constatare corespunde realității. Insă trebue de menționat că e vorba de oameni activi, capabili de acțiune, în stare de a fi conducători. Basarabeanul de azi e muncitor, își face foarte conștiincios datoria, dar nu poate fi conducător, organizator. Și aceasta — o repet — în virtutea obișnuinței căpătate în vremea stăpânirei ruse, când știa că deasupra capului lui atârnă sabia lui Damocles, care nu-l lasa să se miște nici într'o parte, ținându-l cu capul plecat. Din această nu trebue să le facem o vină. Așa au fost creați de vremuri vitrege pentru ei. „Căci nu sunt vremurile sub oameni, ci bietul om sub vremuri", spune cu drept cuvânt bătrânul cronicar moldovean Miron Costin. Și dacă basarabenii sunt așa cum sunt — aceasta se datorește vremurilor de eri.

Și această stare psihologică de pasivitate s'a perpetuat, a fost moștenită și de generația tânără din Basarabia, care, deși crescută în cea mai mare parte sub regimul libertății de după Unire, nu îndrăznește să ridice capul pentru a dirija mersul lucrurilor și al evenimentelor. Tineretul basarabean e lipsit de spiritul de inițiativă, motor al acțiunii, și de aceea este invizibil în viața publică a provinciei. El se lasă ușor condus, pășește pe drumul ce i-l arăți, dar nu e capabil de a-și croi singur drumul, de a-și găsi singur cărarea. Pe coinicul ce-i arăți, merge. Dar nu tae singur brazde. In sprijinul acestei afirmații n'am să aduc decât două fapte, luate chiar din viața politică. S'au înființat la Chișinău două tineretuzi politice: unul al partidului național-țărănesc și altul al partidului național-liberal. Ei bine, nici unul din aceste două tineretuzi politice n'au fost înființate de către basarabeni băștinași. Inițiativa și organizarea nu le aparține lor. Ci altora: Domnului Anibal Gheorghiu pentru tineretul național-țărănesc și domnului Ștefan Băleanu pentru cel național-liberal. Și aceștia nu sunt nici unul basarabeni, ci sunt născuți și crescuți în alte părți, sub alte regimuri decât cel din Basarabia. Explicația? Am dot-o mai sus. Și — cred — am dovedit că nu e vorba de ostracizarea tineretului basarabean, ci e vorba de alt ceva.

Nădăjduim că această stare de lucruri va înceta. Tineretul basarabean se va desmetici din somnul pasivității atavice, moștenite, și va vedea că sabia lui Domocles nu mai există astăzi și prin urmare se poate mișca liber încotro poftește. Urmând perceptele evanghelice: caută și vei

afla,—bate şi ţi se va deschide,—cere şi ţi se va da, tineretul basarabean îşi poate revendica drepturile la viaţă.

Dar aceasta e, deocamdată, numai o nădejde. Până ce ea va deveni faptă, realitatea e aceea pe care am arătat-o, pe scurt, în aceste rânduri. O spune un tânăr basarabean.

Al. David

Un sat din Bugeac. Monografia satului Plătăreşti, judeţul Cetatea-Albă, de Mircea Ispir şi Panait Antohi, învăţători 1932, Scrisul Românesc. Craiova.

Despărţământul „Astra" din Cetatea-Albă a împânzit cu cămine culturale aproape toate satele din judeţ. Toţi preoţii, toţi învăţătorii, toţi intelectualii satelor sânt strâns mănunchi în jurul „Astrei" şi desfăşoară o intensă şi chibzuit condusă activitate culturală şi naţională în acest colţ de pământ românesc. Activitatea „Astrei" e cu atât mai vrednică de admirat, cu cât membrii ei, în munca lor de culturalizare a satelor, au de luptat cu indeferenţa, pentru tot ceea ce este cultură românească, a elementelor, în mare parte, minoritare din acest judeţ.

Dar despărţământul „Astra" din acest judeţ şi-a extins activitatea şi în domeniul cercetărilor de cunoaştere a acestei regiuni: Harnicii învăţători Mircea Ispir şi Panait Antohi au avut frumoasa intenţie şi voinţă să ne imfăţişeze viaţa unui sat minoritar într'o lucrare monografică. Un frumos şi bine întocmit volum, cu o bogată prezentare de material statistic, fotografic, etc. ne arată viaţa cu toate manifestările ei, economice, spirituale, aşezarea geografică etc. a unui sat din Bugeac.

Dar pe cât e de demnă de admirat strădănuinţa şi dragostea acestor doi învăţători pentru satul în care îşi desfăşoară „apostolatul" şi pe cît e de utilă această lucrare pentru cunoaşterea unei unităţi sociale, satul Plătăreşti, şi, într'o măsură oarecare şi a altor sate cu acelaşi populaţie minoritară din această regiune, pe atât de puţin poate rezista unei critice ştiinţifice. La alcătuirea monografiei satului Plătăreşti s'au ridicat o serie de probleme pe care (vom vedea mai jos) d-nii monografişti le-au sezizat dar nu le-au rezolvat.

Satul Plătăreşti e o colonie de ucraineni la origine, transplantaţi din gubernia Ecaterinoslav, acum o sută de ani în urmă. Transplantarea unei entităţi etnice, dintr'o regiune într'alta are totdeauna o influenţă covirşitoare asupra vieţii acestei entităţi. Această transplantare s'a făcut într'un mediu cu populaţie eterogenă.

Satul Plătăreşti, nu este numai o unitate socială cu manifestări interne, ci în acelaşi timp are un sistem de relaţii şi cu satele nemţeşti, bulgăreşti, moldoveneşti din imediată vecinătate.

Raporturile dintre sate în sudul Basarabiei e înlesnit şi de lipsa de accidente geografice, cari, în alte părţi, fac ca sate, hotar în hotar, să se deosebească fundamental unele de altele.

Târgurile săptămânale de la Sărata, Volintiri, Ivanovca, etc. unde se întâlnesc cu locuitorii din satele dinprejur, legături cu satele „dela baltă" —Malul Nistrului— de unde îşi cumpără, în fiecare toamnă, vin, fructe stuf pentru acoperit case, exodul de populaţie ce iese în fiecare an din Plătăreşti ca servitori pe la Nemţii din satele din împrejurimi şi din oraşe, nu sunt decât mijloace de relaţii din satul Plătăreşti şi satele din împrejurimi. Aceste relaţii nu pot fi fără efect în viaţa satului şi structura sufletească a populaţiei din acest sat.

Intre problema raporturilor cu satele şi oraşele din împrejurimi şi problema transplantării este o strânsă legătură. Altul ar fi fost rezultatul dacă această colonie de ucraineni ar fi fost transplantată într'un mediu cu populaţie compact românească, în judeţul Lăpuşna, de pildă. Satul Plătăreşti nu mai este Plătă-

reştii de acum o sută de ani, dar nici Plavteevca rămasă în Ecaterinoslav. Condiţiile noi de viaţă, naturale şi sociale în care au fost siliţi să trăiască, s'au intipărit puternic în viaţa şi sufletul lor.

D-nii Ispir şi Antohi se mărginesc mai mult la o descriere a manifestărilor vieţii sociale. Aceste descrieri a manifestărilor vieţii sociale din satul Plătăreşti nu izvorăsc dintr'o atitudine obiectivă în faţa realităţii, ci păcătuesc prin o participare abundentă a sufletelor lor de „apostoli" înflăcăraţi. Cercetările monografice nu trebue să se mărginească la descrierea manifestărilor vieţii sociale, ci trebue să tindă de a da o explicaţie fenomenelor sociale şi să dea o soluţie problemei genezei formelor actuale de viaţă. Din explicarea formelor actuale de viaţă se poate desprinde sensul evoluţiei sociale.

D-nii Ispir şi Antohi au sezizat aceste probleme de vreme ce ne arată că: „viitorul acestei minorităţi se confundă cu viitorul nostru şi ei simt aceasta în mod instinctiv, când trădează tendinţe de perfectă acomodare cu interesele nouei lor patrii. Iată de ce e necesar, e imperios necesar, ne impune interesul nostru cel mai suprem, să favorizăm această tendinţă, să accelerăm procesul de prefacere sufletească a acestei populaţiuni, până la perfecta asimilare, prin crearea condiţiunilor prielnice acestui proces" (op. cit. p. 289).

Poatecă „trădează tendinţe de perfectă acomodare cu interesele nouei lor patrii" dar aceste „tendinţe" trebuesc dovedite şi arătate.

Un alt cercetător poate să dovedească o realitate contrarie şi atunci nu faci nimic prin o simplă anunţare că „există o tendinţă de perfectă acomodare". Lucrarea d-lor Ispir şi Antohi aduce o preţioasă contribuţie de material sociologic folositor pentru alţi cercetători, dar este lipsită de probleme. E regretabil că, astăzi când monografia sătească a fost ridicată la rangul de sistem sociologic (şi spre mîndria noastră şeful acestei şcoale sociologice este tocmai actualul ministru de instrucţie, prof. D. Gusti), d-nii Ispir şi Antohi n'au cercat să ia cunoştinţă de directivele, de principiile acestei şcoale sociologice şi de metodele ei de lucru. O cunoaştere a acestor directive şi metode le-ar fi sugerat probleme şi i-ar fi îndreptat pe alte căi de cercetare mult mai bogate poate în rezultate. Dar să sperăm pentru viitor.

Bibliografice. Etnografia a luat o mare dezvoltare, după război, în Rusia Sovietică. Încă din timpul Revoluţiei din 1917, Academia de ştiinţe din Moscova a constituit o *Comisie de studii asupra compoziţiei etnice a Rusiei Sovietice şi a ţărilor înconjurătoare.* (Komissia no Izuceniiu Plemennago Sostava Naselenila S. S. S. R. i sopredelnâh Stran; prescurt: K. I. P. S.). Rezultatul cercetărilor acestei K. I. P. S. formează o serie de *Trudâ Komissii no Izucenii* . . . consacrate tuturor popoarelor ce locuesc în Rusia Sovietică.

Basarabia, socotită de ruşi ca „fiind ocupată provizoriu de români" a fost studiată de Academicianul L. S Berg: *Naselenie Bessarabii*, etnograficeskii sostav i cislenosti (Populaţia Basarabiei, numărul şi compoziţia etnică) No. 6. Petrograd. 1923. Dealtfel şi în alte studii şi cercetări ce se ocupă cu probleme ce privesc Rusia întreagă sau partea apuseană, Basarabia figurează printre provinciile Sovietice. Astfel, Biblioteca naţională a Ucrainei, a editat o foarte utilă opera bibliografica asupra studiilor regionale, compusă de F. Maksumenko: *Materijali do craeznavcioi bibliografii Ucrainu*, (Material bibliografic de cunoaştere a Ucrainei) 1847—1929, Kiib, 1930, XX + 264 pp

Acest material bibliografic e privitor la Ucraina, Ţările Donului, Crimeia şi *Basarabia.*

A. Baranicov, în *Ob izucenii ţigan› S. S. S. R.* (*Despre studiul ţiganilor›* S. S. S. R.) publicat în *Izvestija Academii Nauc*, S. S. S. R. No. 5 şi No. 6. Leningrad. 1930, se ocupă şi de ţiganii din Basarabia (pag. 384—387).

Citează lucrările apărute în ruseşte despre ţiganii din Basarabia. In statistica ţiganilor din întreaga Rusie, sunt trecuţi şi ţiganii din Basarabia.

A. V. Sherman în *Bibliografiia o Ţiganah.* Ucazatel cnig i statei s 1780 g. — 1930 g (Bibliografie despre ţigani. Indicătorul cărţilor şi articolelor dela anul 1780 — 1930). Moscova — 1930, cu o introducere de prof. M. N. Serghiev trece toate lucrările referitoare la ţiganii din Basarabia.

P. V. Ştefănucă

REVISTA REVISTELOR

Revista „Progresul Social", de sub conducerea d-lui inginer Ştefan Mihăescu, aduce în numărul 6 un material bogat în studii de actualitate, referinţe folositoare asupra mişcării politice, economice, sociale şi culturale din ţară, alături de interesante recenzii şi informaţiuni de interes general.

Partea specială a revistei — cronica — e susţinută număr cu număr de d-nii Tudor Arghezi, I. Vinea, Paul B. Marian, Ştefan Mihăescu, etc.

Numărul de care ne ocupăm aici se deschide cu un judicios articol de comentarii, notate pe... marginea buletinelor de vot, semnat de d. V. Gherasim.

In analiza pe care o face alegerilor din anul acesta pentru făurirea celor două corpuri legiuitoare, autorul se ocupă de rezultatele „urnelor inteligente". Cercetând apoi metodic aceste rezultate din punct de vedere politic social — pentru caracterizarea psihologiei sociale a corpului nostru electoral — d-sa schiţează stabilirea unei motivităţi care a determinat pe alegător să prefere pe una din multele liste de candidaţi.

In rezumat, articolul d-lui Gherasim duce la următoarele concluzii-soluţii, trase din rezultatul actualelor alegeri:

1. Legea actuală electorală care provoacă atâtea nedreptăţi — trebue numai decât modificată, ţinându-se seamă de experienţele ce s'au făcut cu ea până acum.

2. Orice partid care aspiră la cucerirea puterei pe baza sufragiilor şi să se înţeleagă că în mod normal şi fără risc pentru oricine, numai aceasta este calea, trebue să se organizeze şi să-şi fixeze cadre selectate pe tot cuprinsul ţării.

3. Orice partid în alegeri trebue să se prezinte ca un program de realizări economico-sociale, bazate pe nevoile reale ale ţării, nu cu simple manifeste electorale pentru popularizarea semnului electoral ca până acum.

4. Duelul între partide să se dea pe baza punctelor de program, înlăturându-se calomniile eftine care scoboară lupta electorală, iar guvernul să fie neutru şi fără nici un fel de amestec şi interes în campania electorală. Numai atunci alegerile vor fi libere, neinfluenţate, iar rezultatele lor vor indica situaţia reală.

Tot de chestia alegerilor se ocupă la cronică cei doi cunoscuţii scriitori politici: I. Vinea şi T. Arghezi.

* * *

Macedonia, revista românilor macedoneni de origină din ţară continuă să apară lunar la Bucureşti, îngrijită de d-nii dr. Naum Nance şi profesor C. Ionescu.

In sumarul din ultimul număr — 5-6 — primit la redacţie găsim un frumos articol aniversar, cu prilejul împlinirei a 2 ani dela suirea pe tron a Suveranului, — semnat de d. general Livezeanu. O pagină de proză ditirambică la adresa macedonenilor are în josul ei iscălitura fostului ministru al muncii, Gr. Trancu - Iaşi. D-sa îşi închee frumoasele propoziţii cu îndemnul *toujours y penser!* pentru că în timpul greutăţilor dela Iaşi ei, macedonenii, şi-au făcut întâia apariţie în Capitala Moldovei, anunţători ai unirei viitoare.

In corpul revistei găsim o interesantă contribuţie la onomastica turcească. Câte-va exemple:

Bacalu („băcan"), Bacalbașa („staroste de băcani"), Bacaloglu („fecior de băcan"), Burazan („trâmbițaș"), Catargiu („care mână catâri"), Chebapce („care gătește fripturi"), Cioban, Condur și Condurache, sau Conduratu („cizmar"), Gialep („negustor de oi"), Hamangiu („care ține o bae"), Maimarolu („fiu de arhitect"), Mehtupciu („scriitor"), Papazoglu („fecior de popă), Rahtivan („îngrijitor de rafturi"), Aslan („leu"), Balaban („șoim"), Dugan, Togan, Tohan („șoim"), Buzdugan („șoim cenușiu"), Carabaș („cap negru"), Caracaș („cu sprâncene negre"), Samurcaș („cu sprâncene stufoase"), Caragea și Caragiale („negrișor"), Ghiulea („trandafir"), Carabela („stâncă neagră"), Beza „(pânză"), Buicliu („mustăciosul"), Burnea („năsosul"), Dudac („buzatul"), Deșliu („colțatul"), Carataș („piatră neagră"), Cocuz („nevoiaș"), Hurmuzache și Hurmuzescu („mărgăritarel"), Culoglu („fecior de rob"), Tăușanu (tavșan „iepure"), Calenderu („derviș"), Beiu („domn"), Mârzescu (m i r z a — b e y), Șeitan („drac"). Cantemir („sânge — fier"), Eminescu (emin „intendent"), Djuvara („iertare"), Sofian („pios"), Tafrali („fastuos"), Halippa (rom. dial. „vestmânt deșirat", turc, arab. galib „învingător"), Erhan („principe"), Cuciuc („mic").

A. T.

Revista asociației învățătorilor din orașul și jud. Bălți. Intre puținele reviste ce apar în Moldova dintre Prut și Nistru este și această tribună a Corpului didactic primar din jud. Bălți care apare, odată pe lună, de 5 ani fără întrerupere. Este un merit al dăscălimii din județul Bălți că poate să susțină această oază culturală în Sahara publicisticei Basarabene. Revista se prezintă mulțumitor atât din punct de vedere redacțional cât și din punct de vedere tehnic.

Programul de activitate al revistei îmbrățișază toate problemele care privesc școala și cultura poporului. Chestiuni de didactică și metodică, școala regională, metode noi, lecții model, cărți didactice de curs primar, material didactic; psihologia generală și infantilă, chestiuni de etică și sociologie în legătură cu învățământul și educația; școlile pentru pregătirea și perfecționarea învățătorilor; excursii școlare și învățătorești; raporturile dintre învățător și autoritățile sătești administrative, bisericești și de control; serbări școlare, șezători cu copiii și adulții; lupta împotriva analfabetismului la sate; recenzii, rezumări, note, informațiuni, sfaturi, îndemnuri și cărți pentru popor și învățători; organizare profesională; control în învățământul primar; anchete școlare cu privire la hrană, îmbrăcămintea, desvoltarea corporală și mintală a școlarilor, în raport cu condițiunile mediului ambriant; schițe și nuvele din viața învățătorească, piese școlare, poezii, literatură pentru copii; chestiuni de știință și artă; monografii și cooperație școlară — iată atâtea probleme desbătute și frământate de către dascălii primari din jud. Bălți în organul lor de publicitate,— probleme care interesează pe toți oamenii de cultură, care poartă grije zilei de mâine a neamului nostru.

Comitetul de redacție al revistei, alcătuit din d-nii Grigorie Trelea, Mihail Popovici, Titus Minea, Constantin Cotruță și Lazăr Jipa, dă dovadă de un remarcabil simț al realităților în trierea și descernerea articolelor și materialului redacțional. Fiecare rând e binevenit la locul său.

Am dori ca și învățătorii din alte județe să ia pildă dela frații lor dela Bălți și să facă la fel. Căci ceea ce fac apostolii dela Bălți este numai spre binele neamului și al țării.

In revista „Poporul Românesc", găsim, în numărul 16 din acest an, înșirate, cu destule amănunte, faptele istorice petrecute în a doua jumătate a lunei Octombrie. Pentru cei ce scriu această revstă, în această perioadă a anului — 16—31 Octombrie — în Basarabia nu s'a petrecut nici un eveniment care ar merita să fie reținut Proclamarea autonomiei Basarabiei în ziua de 20 Octombrie

1917 nici nu există pentru „Poporul Românesc". Auzind de 20 Octombrie, d-nii dela „Poporul Românesc" vor ridica din umeri: nu ştiu, n'au auzit. Cu toate acestea ziua de 20 Octombrie este odată memorabilă, care va rămâne pentru totdeauna înscrisă în cartea de aur a neamului. Este ziua în care soldaţii moldoveni de pe diferite fronturi ruseşti s'au adnnat în congres în Sala Eparhială din Chişinău şi, în cântece naţionale şi fluturări de steaguri tricolore, au proclamat autonomia Basarabiei, pregătind unirea ei cu patria noastră.

Ceeace s'a făcut la 20 Octombrie 1917 de către soldaţii moldoveni este, credem, mai mult decât ceeace s'a făcut la 27 Martie 1918 de către „Sfatul Ţării". Căci „Sfatul Ţării" care a votat unirea Basarabiei, s'a născut atunci la 20 Octombrie 1917 din sânul congresului ostăşesc moldovenesc. Şi acuma după 15 ani, când cei ce au proclamat autonomia Basarabiei, au sărbătorit în ziua de 20 Octombrie a. c., cu deosebit fast acest eveniment din istoria neamului, d-nii dela „Poporul Românesc" nu ştiu nimic despre ce însemnează această dată în istoria unirii neamului românesc. Şi „Poporul Românesc" nu e singurul care nu ştie aceasta

Al. David

„Dă-mi inima!" etse un roman istoric apărut zilele acestea în Chişinău, scris fiind în limba rusă. Autorul, d. Stodulschi, nu este la prima lucrare. După drama istorică „Tentaţiile iubirii" ne dă acum un roman. E o poveste scurtă, redată într'o limbă curgătoare şi armonioasă.

Intriga nuvelei se împleteşte în jurul unei eroine din neamul lui Israil, Rahil. Acţiunea se desfăşoară în decorul minunat al Palestinei, al acelei Palestine de glorie de pe vremea când a trăit în ea Mântuitorul.

Intercalarea în miezul povestirei a lui Iisus şi a apostolilor nu stânjeneşte câtuşi de puţin firul naraţiunei, pătrunsă dela început până la sfârşit de o atmosferă îmbietoare de caldă duioşie.

„Dă-mi inima" nu este un roman *a these*. cu pretenţii de aprofundări psihologice sau zugrăviri de caractere şi nu culminează nici în scene cu momente puternice.

Meritul romanului d-lui Stodulschi este altul: pasionează. Citeşti cartea pe nerăsuflate, cum ai da de gât un pahar cu apă rece, când îţi este sete.

Dar de ce nu încearcă d. Stodulschi să ne dea ceva şi în limba română?

G. Bez.

Abonamentele şi toată corespondenţa pentru revista „Viaţa Basarabiei" se trimite pe adresa următoare:
D-lui Pan. Halippa, str. Iaşilor 15, Chişinău.

* * *

Colaboratorii revistei „Viaţa Basarabiei" sunt rugaţi să trimită materialul lor scris citeţ şi numai pe o parte.

Orele de lucru şi de primire la redacţia şi administraţia revistei „Viaţa Basarabiei" sunt: seara între 6-7.

Tipografia Băncii Centrale Coperative
Chişinău, Str. Principele Nicolae No. 25

CHEMARE.

„Viaţa Basarabiei" şi-a expus programul în primul ei număr. In cadrul acelui program înţelegem a fi plini de luare aminte faţă de manifestările scrisului românesc ale vlăstarelor născute şi crescute pe pământul Basarabiei şi care azi s'ar găsi altoite ori unde în cuprinsul României Mari. De aceia îndreptăm chemarea noastră cătră toţi aceştia, îndemnându-i să răspundă la ea.

Faptele bune, faptele de cultură, lucrările de ştiinţă şi scrisul măestrit ale basarabenilor vor găsi întotdeauna ecou şi adăpost în paginile revistei noastre.

Nu vom precupeţi nimic şi nu ne vom da în lături dela nici un sacrificiu, pentru a putea arăta colectivităţii româneşti de pretutindeni comorile sufleteşti ce zac încă nedeslănţuite în spiritul fraţilor dintre Prut şi Nistru.

Basarabia culturală încă nu s'a manifestat colectiv şi nu şi-a dat încă măsura puterilor ei. Incurajând pe tinerii ei scriitori şi dând posibilitate oamenilor ei de cultură să afirme aci posibilităţile intelectuale ale provinciei noastre, socotim că este pasul care duce la crearea unei atmosfere noui pe un tărâm pe care s'a lucrat până acum disparat şi fără ecou.

Chemăm deci pe fraţii noştri la lucru.

„V. B.".

Rugăm stăruitor pe prietenii şi abonaţii revistei să o dea spre cetire tuturor doritorilor, îndemnându-i să se aboneze.

La prima cerere, se va trimite oricui numerele apărute.

Rugăm adresa să fie dată exact, arătând şi oficiul poştal.

Administraţia revistei „V. B."

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorităţi lei 500.

Preţul 15 lei